

The Monthly "PUNJABI ADAB" Lahore

پنجابی ادب لاهور

مکتبہ
میکنیزم اسلام

گریجویٹ بننسے کا آسان طریقہ

امتحان فاضل پنجابی 1960

امتحان فاضل پنجابی پاس کرنے کے بعد میشک صرف انگریزی، ایف۔ اے صرف انگریزی اور پھر بی۔ اے صرف انگریزی کا امتحان دے کر بی۔ اے کی پوری ذکری حاصل کریں۔ تفصیل کے لئے ۲ آنے کا نکٹ بچیج کر مدرجہ ذیل پتہ سے پرائیمکٹس طلب کریں۔

تفصیل کتب فاضل پنجابی 1960

نورانی کرناں	پہلا پرچہ
پانچواں پرچہ	دیوان کشته (صرف غزلات)
ادبی افسانے	پنجابی شہ پارے
ہوا دے ہوکے	مسندس حال معہ شرح اردو
مہکدے پہلے	ترنجن (صفحہ ۱۰۹ تا ۱۳۶ خارج)
دو نانک	نوین رت (صفحہ ۱۰۱ تا ۱۲۹ خارج)
پنجابی زبان دا ادب تے قاریخ	دوسرा پرچہ
چھٹا پرچہ	ہیر وارت شاہ مع قنید
جواب مضمون پنجابی	صدائے فقیر
پریسی رچنا	یوسف زلیخا از علام رسول
کتب امدادی	تیسرا پرچہ
پنجاب دا شیکسپیر خلاصہ هیر وارت شاہ	ہیریان دی کھان از ہدم
حکایات روی خلاصہ مشنوی مولانا روم	شلوک قرید مع ترجمہ از فاروقی
شرح مادھو لال حسین	کافیان مادھو لال حسین
پرچہ جات فاضل پنجابی	ترجمہ دیوان حافظ
۴۳۳ مع حل	فشن مختار
۴۳۳ مع حل	چوتھا پرچہ
۵۵۶ تا ۵۹۵ فی سال	مشنوی مولانا روم (پنجابی)
	نیوان دا سردار

ملنے کا پتہ:- تاج بگ پو - اردو بازار - لاہور

پہلی گل - ایڈٹر
ادب کیہا ہے - محمد سالم ایم اے۔ ۳
حضرت بابا فرید - پیارا سنگھ پرمیام ۱۲

کائنات

صوفی تبسم ۱۹
شکار

بھانا - راجندر سنگھ بیدھی ۲۳

اوں دا ویاہ - اشراق احمد ۲۲

مکمل دان - بیش پال ۲۲

سالگ والی - احیت سنگھ ایم اے ۳۲

نظام، گیت، غزل اور

غشت بچے دی ولی - بادا جوہن ۳۴

قرول کیہ ایں - شہزاد احمد ۳۸

چھاکے - نذیر احمد ناظمی ۳۹

اک نظم - اوراد ایب ۴۰

گیت - ش او ام انسری ایم اے ۴۱

گیت - اختر سعیمی ۴۲

غزل - شریف کنجھی ۴۳

غزل - حکیم ناصر ۴۴

غزل - علام یعقوب اور ۴۵

غزل - عاصی رضوی ۴۶

دھنی روپ - پنجھوئی - ماید صدقی ۴۷

ترجمہ اہم زیر تیم - ظفر اقبال ۴۸، ۴۹

ڈرامہ - سجری بھاجی - راجہ رسالو ۵۰

درک ادب - بوہیان - آمان بھٹی ۵۱، ۵۲

حکایات پڑھیل - خواکے ۵۳، ۵۴

اویس سرگمیان ۵۵

ریڈر ۱۹۶۴ء

بیانِ دب الہو

جلد ۱ ماہر ۱۹۶۴ء شمارہ ۳

تکران:- صوفی تبسم

ایڈٹر:- حکیم ناصر

چڑھ سالانہ :- چہ روپے
چھ ماہی :- قن روپے
اک پروچھ :- دس تھے

چند گل دا پتہ

بیجہ ماہنامہ بچپانی ادب

پورٹ بجس ۱۳۳۴ لاهور

کتاب کونجاں پیکے دھیار، چار دن اس امیله

چڑھا مکھ آن جان، اُڈھیاون دا دبلا

پہ و فیپر موہن سنگھ ایم اے

دیاں نظماں دا مجموعہ

ساو می پتھر

بیہد نجح ساٹے بچاں پاہیاں نے سوہنے دیں

دیاں اوہناں ساچکت کوچاں دی خار مجھے گی۔

بیہاں نے پیاراں دی بھرپور بھروسے اسی دارستہ

ساط ساہت نوں اور آسمانی بھجا دلتے۔

ایہہ کو نیاں ساقی ساہت نوں بھرپور بھراں دیں

گیاں کہ اودہ ایہاڑتے نہ کہ جا بیجا۔ اتنا یہ

چھپ ہی اے

جن بیان اچ پنہن لکھدا۔ اودہ نہ آوندا چکے

بیڑی ہائپر ترخن دیاں گزیاں۔ فیز محبیں رک کے

بیجیاں نے نہ بیان شعر

احمد راحی

دیاں بیجیاں نظماں دا مجموعہ

تھر بھر

ایں محبی سچ دڑی سے سک قن سے مکھاں

شے کاروبار دا ذکر اے۔

نکھالی چھیاں گھرہ قیمت ۱۳ روپے

خاص انداز نجح لے کا۔ قیمت ۱۳ روپے۔

بیجیاں دیاں اجیاں تے چھیاں کتاب پچاپن والے

الجلد ۱۳ - المدارک بیٹ دamar کھلی، الہو

پہلی گل

۳۶ فروری ۱۹۷۴ء نوں مکاں میے ۸۰ ہزار منتخب نمائیناں نے فیلڈ مارشل محمد امیر خان ہبہ ران آئتے اعتماد کر دیاں ہو یاں اپنائے تھے ویچ دوڑ دناتے ایسی طرز صدرِ مملکت نوں عملی طور پر اٹکے پنجاب سالاں واسطے قوم دی خدمت و امور قون ڈنلہ ایمیدے توں ایہہ وی پتہ لگدا ہے پیش عوام صدر دے کئے کوئی نہیں۔ ادارہ پنجابی ادب لاہور فیلڈ مارشل محمد امیر خان ہبہ ران نوں ایس کامیابی آئتے مبارکباد دیندا ہے،

آجکل آڑ کوںل دلوں الجرا وچ لوک تاج، دراۓ تے مشاعرے کروائے جا رہے ہیں۔ لیورڈی گھٹٹ گھٹ تو ورج انشی پنڈیاں دی آیا دی بچانی بولن تے بھجن والی اے پر پتہ بھیں الجرا دے آگو ہتھاں نوں لیس آیا دی داکدی خیال کیوں نہیں آیا تے جھوپھلے موہہہ ای کوئی پر وکام پنجابی وچ کیکل نہیں پیش کیتہ کیہ اپنائی نوں کوئی ایس زیادن وچ لکھن ملا نہیں لجدا۔ جستھے تائیں سافون پتہ اے حکومت دلوں پنجابی مشاعرے بیان ڈرائے آئتے کوئی پانڈی دی نہیں۔ پیش کیگل لے پیشی ساڈی زبان نال متھی مان دا سلک لکھا جا رہیا ہے،

انگریز دی گلی چھپدو۔ کی کہی انج وحی ہبندیا اے بھی اداکار ای "فلکھ محلہ دی زیان نوں چینگی طرز لوکاں تائیں نہیں اپنائے کدے۔ پچھے دنال رفیع پیر ہبہ دا ڈرامہ "عقیلے کامیزی زیان" ایہدا جیوندا جاگدا ثبوت لے، رفیع پیر ہبہ پنجابی وچ ڈرائے لکھدے رہندے ہیں، یکے اوہ ایہہ ڈرامہ پنجابی زیان وچ پیش کردے تاں خورے گھٹ انگلائی اپنہاں ول اٹھدیاں۔

ایمیدے آڑ کوںل تے الجرا دے آگو اُتیاں گلاں آئتے غد کرن گے تے پنجابی دل دی دھیان کرنا گے،

ادب کیمے

سیاہارت دے علم دیا جبکہ بھدہی ہو دے تے مجاہدین عمرانیات دی، تھیٹے دیاں گلاں تھیں تے بھاولیں شعرو شاعری تے ادب دیاں، سادیاں نظران تیم یونان ول اٹھ جانیاں نیں۔ ون سوتے عالم تے فنا دے ایتدافی اصلہاں داشتیہ یونان تھی ای ٹردا اے، تے ساریاں عالم دی راجہ جانی وچ یونان دا سکر ای چلا اے، قیم یونان دے ذکر توں بیان ساریاں گلاں رکھیاں پھیاں تے رکھیاں لکھیاں تھیں۔ سوچن تے بھجن دا بیہہ وطہرہ اسال یپ دا بیان تک لکھیا اے، الیں گل وچ رتی پھر دی تک دا بیخا۔ بھنی یورپ پکھ ساری بخی دیا وچ عالم تے فنا دے پختے وی سوتے پچھے نیں۔ یونان اپنائیں، پھنی یورپ پکھ ساری بخی دیا وچ عالم تے فنا دے پختے وی سوتے پچھے نیں۔ یونان اپنائیں دا بیخا۔ جدی دی کے علم دی چھوچ کڈھن بھی علی کھو جیاں تے کراں کیاں تے وٹاں کیاں نیں۔ اپنائیں دے سفر دا بذھی یونان تھی ای شروع ہوندا ہے۔ پہ ٹاٹھے افسوس والی گل ایہہ اے اپنائیں دے سفر دا بذھی یونان تھی ای شروع ہوندا ہے۔ پہ ٹاٹھے افسوس والی گل ایہہ اے پیش اسال مشرق دے وسیکاں نے وی یونان نوں ای علم تے دیا دا قبلہ تے کعیہ من لیا اے۔ سلطہ سربر دی ایسے دوارے تے یونول دے تے ساڑے مشکوہی ایسے درگاہ اگے جھنکے نہیں علم تے فن دے بہت گھٹ چھوچی ایہہ بچھے ملے کے جہاں نے ایس پلے مل دھیان کیتا ہو دے پیش ایس دھرتی دے گرے اتے یونان تھی وکھ دی بہت تھاں نیں جیہڑے اپنی اوریت تے ظامت دے لحاظ نال یونان تھی بہت زیادہ تیم تے علم تے ادب دیا بخاں وچ بہت زیادہ تو چھ شے تایں نیں۔ ایہہ مغربی پاکستان دی مقدس سرزمین ای اے جتھے پھلوں پیل شعرو شاعری، نثر تے نظم دیاں دامتہاں، تاج گانے تے ڈرائے دی نیوں رکھی گئی سی۔ ایں ملک وچ اپنائیں فنا دی تھامت دا انہاہ ایں عجم توں ہو سکدے کہ حضرت سیع دے جنم توں گھٹ گھٹ چھ سورے پھلان ایسیخے خیر مذہبی ادبیات وچ ڈرامہ ہٹلہ "مشیش کرنیہ" کھاکھا، کھاتا تھا جہا جارت جہیاں انوں چیزان خریر وچ آیاں۔ ابیسے زمانے وچ نٹ سیزان مثلا "کر دشاشو تے شیلیں" وچ ڈرائے دے اصول تے تھاں دھنیت کیتے گئے۔ ایتمول گروں ہک دے نیڑے اک پرانے شہر شلاتر دھن پانی نے پندرے قبل یعنی وچ صرف نجوتے علم بیان دے متعلق اک مستند تصنیف "مشبد اشناں" پیش کیا۔ ایتمول

پچھوں بہت منی نے کوئی بین سو و سی رق.-م) وچ علم عروض، شعرو شاعری سے شد اسے فہول مرتقبہ پہنچنے
مغرنی پاکستان دے شمال وچ ڈاہدی پرانی گندھارا دی راجحہ صافی دے مشرقی علاقے خیال دار جھات ٹیکسلا صینا
توں آئیہ درت دے خاص خاص لوکاں تے ریجیان تی تعلیم تے تدبیں دام کرتے بیبا رسیدا گزندھارا حکومت دے مغربی علاقے
وا پائیہ تختہ لشکاریں جیہے آثار پشاور دے پیر طے چار سدھہ وے ٹیکلیاں دب دفن بنیں۔ آئیہ تہذیب
تے قدم عالم دا پاکھوڑا بینا رسیدا۔ جما بھارت دیگی لاثانی تصنیف سیدھوں پہلی ٹیکسلا وچ اسی پڑھکے
سنانی گئی سی۔ مغربی پاکستان دیچ اسی ایس یہ صغير درتے قدم رسم الخط۔ کھرو شتمی تے پرمی چیزی — دیباں
یادگاراں دستیاب ہوندیاں نیں۔ زیانان دے کھجیاں دا اک نظریہ ایبھہ دی اسے پئی یہ سمجھی چیزی سندھ دی
وادی دے قدم رسم الخط قبول اسی لیا گیا سی تے ایہہ بھل سارے من دے میں پئی اسیں رسم الخط توں نہ صرف
ہندوستان لیکھ برہماتے ملکا دے بہت سارے رسم الخط پیدا ہوئے۔

آئیہ قوم دا بیجا دوت (یعنی موجودہ مغربی پاکستان) توں گلکھا جھنا دیاں وادیاں ولتے پھیر
یخون ہر مشرق نے جنوب مل اگانہہ دو حصہ دی درج توں علم تے فن دے ایہہ پہنچے آئیہ درت (موجودہ بھارت) توں
سیراب کرن گئے۔ دیباں دے شاہی گاراں توں سلماں دیباں، میغاراں توں میں گھوڑی گھٹ ساٹھے توں ہزار و رہیاں
دی حدت وچ اسی یہ صغير وچ نہیں تے عورت میں ادبیات دا ڈی ضخم مجموعہ موجودہ سی جیہے دی مثال صینا دا
کوئی نہ کپیں کر سکدا۔ پورپ سبک مغربی دینیا فے اوس زمانے دے سارے ادبی خواہیاں توں اک تھاں جس
کریئے تاں پھر وی اسی دی نظر نہیں مل سکدی۔

ایہہاں طویل زمانیاں دیباں خالص ادنی تحریراں جیہڑیاں شعرو شاعری، داستاناں تے درامیاں دی
صورت کاغذان دی زینت بنیاں، اوہہاں دا مطابعہ رکھنے دے ایں گل نوکھی طراں جان دے نہیں، پئی جے
اوہ دیباں دیکھو کوئے صنفاں دا تقدیر دی جائزہ لیا جاوے تے ادب دے متعلق اک ایہہ جہا نقطہ نظر
ہتھ کھاؤند اے جیہڑا اولی دینیا وچ تملیت دے محاذ نال ادبیت دی رکھدا لئے تے جدید ترین نظافت دی پیشاد دی
قرار دتا جا سکدا اے ایہہاں تھیقاں مجھ دو غاصراں اک دو بیس دے دوش بدش مدرسیں۔ نظر ہر دے
بھاوجوں نظم، بیانیہ اسوب ہموسوئے تے بھاوجیں دلماں، ادب دی ہر عصفت وچ مزاج سکھیا، تفریج
تے استغادہ دے عناصر جمیش گلکھے تے رپے بے ہستے نظر آندے نہیں۔ ہر شے درج ایہہاں دو ماں
پہلو ماں دی فن کا لانہ آمیزش انکھ ملدی اے جوں دو ماں دیچ شہد گھوڑیا ہو دے رگ وید دیاں زیندگی
توں دے کے اچ تائیں ایچھا دیتے فن وچ لطف اندرزی جے نال نال تسلیم تے ترستی، اخلاق تے پیرت بنیاں
ول خاصی طور تے ترجیح دلی جاندی رہی اے۔ شودیوتا تے کرشن جی مہاراج فون ہندو دیو مالانچ تے راں رنگ

دیباں فناں پرچ اوہہاں ہی جیشیت ہی اے جیہڑیا بینا دی اساطیر تے حرکت تے اوز دیباں نہیں بھی رسمان توں
چیلن تے چیلن دے فناں وچ یونانی دیوتاون DEONYSUS تے HERACLES تے
ہند دے ایہہاں دیوتاون دے حضرت حمے پیچھے خم دے مشاہدے ہرودن بجاویں حرث تے صوت دے
زید و بم دے مظاہرے، رگ وید دے بھجن ہرودن بجاویں سوتراں دے اشونک، منگ تراشی دے ٹھنے
ہرودن، بجاویں ایضاً دیباں رنگ تے رونگ دیباں مورتیاں، راماں تے ہما بھادرت دے ہما بھادرت دے ہما بھادرت
بھج ویں بجاویں بجاویں کالیداس دے ڈرائے، لکھی گل ایبھہ پیچا ہر تھاں تے ہر شے فوج نہیں تے افادہ بیت دا پھر
سلجھے رہیا اے، WILSON HORACE HAYMAN HAYMAN سلچھا اے: — ڈرامی تھیقش
وچ وی ایہہاں مقصدان توں پیش نظر کھیا جاندا اے جیہڑے عام طور تے منظوم داستاناں پرچ وکھنیں فوج آفسنے
نے۔ ایہہاں (زندگانی) دا کم تفریج دے ذریعہ تسلیم تے ترستی اے۔ اسی پاروں ایہہاں لئی لادم لے
پیچ اوهہ اپنے خاہر کیتے ہوئے رس نال تماشا نیاں دے ذہنیاں توں متاثر کرن؟

ایہہ ایہہ اپنے خاہر کیتے ہوئے رس نال تماشا نیاں دے ذہنیاں توں متاثر کرن؟
ایہہ بھوئی دے قدم و دواناں دیباں تھیقاں وچ تفریج تے استغادہ دا ایبھہ ملتراج، خط
آفریقی تے افادہ بیت دی ایبھہ فتحی تھیلیں بجا طور تے اچکل دے ادبی نظریاں دا ملکھ لئے تے جدید جدید
دے ادبی تصورات دا پوچھا ایسے نقطہ نظر نال بھیا ہویا اے
ہنہن ڈرامشترن توں سرخ و لکھ مورکے دیکھو، سمجھوں پہلاں یعنیان پرچ علم تے ادب دے ایبھہ
بچھے روشنی دے منارے اسلام دے گئے۔ جیہہاں دیباں رہنیاں بھدیاں بیتیں توں مکر دل اچ وی سامیاں علی
تے ادبی محفوظوں توں چھتکاراں بندیاں نیں۔ یعنیان وچ شاعری تے ادب دے سمجھو توں تہیم خیالاں تے نظریاں
دا پیچے مانخدالوں پڑھلے۔

لے۔ ادب دے بارے اک مشتبد بھوئی (THEOPHRASTUS) شے کچھ اقتباس۔

ب۔ یونانی ڈرامہ نگاراں خاص طور تے۔ EVRAPIDES AESCHYLUS

تے ARISTOPHANES تے

ڈرامے (FROG) وچ پیش کیتا اے۔

صح۔ ایہہاں زمانیاں شے ڈرامیاں اتے کچھ مکالمہ کاں شے حاشیے نے تبرے۔

— DIONYSUS HALICARNASSUS —

دیباں عام نویت دیباں تحریراں۔

س۔ افلاطون (PLATO) تے ارسطو (ARISTOTLE) دے نظریے

ایہشان سیچوں افلاطون (۳۲۷-۳۴۷ قم) سمجھ توں پہلی شخص لے جینے ادب

بارے اپنا خاص نظر پیش کیا۔ افلاطون نے ادب درج سمجھ توں وحدت ابیت مواد توں دنی

لے تے اخلاق توں ایہدا اصروری و صفت قرار دتا۔ افلاطون دے نزدیک سارے فن محسن احتلق

صلاقتان دے امہار دا ذریعہ نہیں۔ ایسی کسمی اُستے اوہنے اپنے زمانے دیاں شاعران HESIOD

تے ایقنز دے ڈرامہ نگاران دیاں تخلیقیان توں چاچا اے۔ ریپیک وچ کھاۓ

" خیال و حسن ، ہم آہنگی نے تناب۔ ہمیت تے اسلوب دی تحدت ، موڑ و نیست تے روایت

ایہہ سیچوں چیزاں سیرت دی خوبی تے خصلت دی برتری اُستے محصری۔ سیرت دا

اثر صنائع دے سیچوں کماں اُستے نیاں ہرندے اے۔ سیچوں فناں پچ ہمیت تے نیز نیت

دانفعی خیال تے سیرت دے نقش دا تیجہ ہندے اے۔ اپنا چیزاں چیزاں دا حلقی برتری

تے خوبی دا پتہ دیندا اے۔"

افلاطون نوں گروں ارسطو (۳۲۷-۳۴۷ قم) یونان کیہ یورپ دی پہلی شخصیت اے جیہے قن نہیں

خالص جمایا تی نقطہ نظر نال جاچیا تے پرکھیا۔ تے جمایا تی بیان دیاں اُستے اوہرے اصول تشویں کیتے نہیں۔ ارسطو

نے ادب توں اخلاقیات دے پچکل توں چھپڑا کے خاص جمایا تی مطالعہ دی تیوں رکھی۔ ارسطو اپنی کتاب " پوٹھنا "

(POETICS) وچ لکھدا اے:-

" ہر قتن پارہ بجاویں اورہ تصویر پھر سے تے بجاویں نظم اک مرقع جمال اے۔ پھر اورہ رفن پارہ) اپنی صفت

شے اعتماد توں اک خاص طراں دا حظ پیدا کر دا۔"

ادب بارے افلاطون تے ارسطو دیاں وکھو وکھ نظریاں توں اک مشہور دین شاعتی نقاد ہو رہیں

(HOPRAC) (۲۰-۲۴ قم) نے اک تھاں کھاکیتے ادب بارے تفریح تے استفادہ

PLEASURE AND PROFIT دا نظریہ پیش کیتا۔ اپنی تنقید درج ایہہ اوہرا کی منزل اے

جتھیں ساڑے ٹک دے وروان صدیاں پہنچ کچکے سن۔

مذکور قدم توں اچ تائیں یورپ شے وکھرے وکھرے ملکاں مٹلا اٹی ، جرمی ، فرانس نے ملکت ان

درج ادب شے بارے وکھو وکھ نظر پیش افلاطون ارسطو متے ہر یوں دیاں ہر یوں نیہاں تے کھڑے

نیں، تے ایہشان نیہاں اُستے ادب دے ڈاٹھے اپے تے شاہزاد محل کھلوتے نیں۔ ایہشان ملکاں دیاں مرکہ دع

اویماں تے نقاداں دیاں ادب بارے رائیاں دایاں اک ڈاٹھاں کر لے۔ تے ایسکے کہنےوں پہلے پرچری

کچھ دکھ پیش کردا۔ میاں کن آحمداللہ " قدرت تے انسان پرچھ پیچھے دیاں سر مردیاں ، پھر ان نوں دعیت کرتے ویساں پے

اہم توں ادب طبیعت آئھدے نہیں۔" طبیعتی ویشن لکھدا اے۔ ادب وچ زبان توں زبان دی سیستیت نال محفوظ
ہے۔ کیا جاندا بکھر طبیعت۔ سیستیت نال۔ تے قن طبیعت چھپ دے اہم دا ذریعہ زبان ہو جوے اوس توں ادب
آئھدے نہیں۔"

برک نے اپنی تصنیف ENGLISH LITERATURE وچ لکھیا۔ " لائق مردان
تے عوام دے سمجھ مجھے احساسات تے جالات توں ایں طبیعت نال ترتیب دینا بھی پڑھن دا بیان توں لفہت تے
سرت حاصل ہو جوے اویسے۔"

مشہور نقاد نیرین "IDEA OF UNIVERSITY" وچ لکھدا اے۔ ادب توں جراہے
زمیں دے قبیلے جیال دا اہم کرنا۔ ایتھے جیال قد یہری مراد احساسات ، تھیں ، رائے ، استدلل ،
تے انسانی رائے ہر شبیخیں توں اے۔ جان فورنے "ON THE STUDY OF LITERATURE" ،

وچ لکھا۔ ادب وچ ادھر سارے یاں کتاب دا خالی نیں بیہشان دچ اخلاقی صدقتوں تے انسانی جذبات اُستے
مل تے نظر دیاں پیستان ، سمجھدی کی ، تے طرز بیان دی جاذبیت نال بحث کیتی ہو جوے۔

پرستی COMPARATIVE LITERATURE وچ لکھدا اے پہنچ دے پہنچ دے ادب اوہناں کارنا میاں اُستے
مشکل ہر ہندے ، جیھڑے تھیں دی پیداوار ہو دن تے قوم دی ودھ توں دو دھ تھند اُستے مغلی اشیا دن تے ترست
دیں ناؤں دو دھ خوش رکھدے تے خاص خاص دی نسبت عام معموقات دل متوجہ ہوندے نہیں۔

امرسن اپنی کتاب " ادب انسان دی

ایہو بھی کوشش اے جیہدے تال اورہ اپنی حالت دیاں غلطیاں دی تلافی کردا۔"

ایچ کر سان نے "LITERARY STUDY" وچ آکھیا۔ ادبیات - خاص طر

تے شرتے ڈیاں دا ادب دکار شے رو جان تے ذہنی میں جوں نوں حرفاں شے ذریعے نے ظاہر کرن توں آئھدے نہیں۔

آنگنان پریل اپنے اک مفتون "THE OFFICE OF LITERATURE" وچ بیان

کردا۔ ادب سرت بخشی تے انسان دی زندگی دا بھار پہلا کرن لئے میہر وچ آونڈا۔ ایہہ کچھ

عرجے تھا دکان تے غار تے مصیبتاں ، اوہناں دے گناہاں ، اوہناں تے ابڑھڑاں ، اوہناں دیاں تھار

آسان تے تاہمگاں ، اوہناں تے دکھان بھرے تے ہمیھرے مستقیل توں بھا دیندے۔

از راپشنے HOW TO READ وچ لکھیا۔ علیم تے اچے دویسے دا ادب زبان توں

آہنگی دہبے تائیں۔ مطالب د تھیں بناو دعا اے۔ تریکا دیسٹ دا ENDING IN EARNEST

وچ بیان لئے۔ ادب شاہزاد واجزیت پیچا دہن دا اک وحدت درج امتزاج لے۔

انہا طین دے زمانے توں ارچ تائیں۔ اوپنی تقدیدان دا جامنہ لیا جائے تے اپریتیاں ہمیں تعلیفیاں نوں خور نال ویکھیا جائے تے دو گلاں کھلھلے دیاں نہیں۔ پہلاں ایہہ پہنچ ہر ملک تے ہر سیان میںے ادب دی وجہ کھلے دکھرے زبانیاں وچ ادب دے تن پہلے۔ لاء، موصوع تے مواد (۲۰) ہیئتتے صورت دی ہنخدا غرضی نوں اچاگر کیتا جاندرا رہیا اسے۔ کہی تے خاص خیالاں تے مفہومیاں نوں ای ادب دی وجہ کچھ سمجھ یاں کرے خاص ہر قریت شکل تے ہیئت رکھن دا بیان تخلیقیاں نوں ای ادب دی وجہ شمار کیتا جاندرا رہیا اسے یاں ساریاں چیزیاں نوں کروہ تے مردود قرار دے ذرا۔ کہے ادب دی تقدیستے مدعا محض تفریح طین نوں ای سن بھائے چہڑی شہ خطا آفرینی تے لطف انقدر دی سکھری تے پوری تر اتری، ادھریں ادب شے ہال وچوں کہہ دتا گئی۔

دو بے ایہہ پہنچ ایشان تناں دیاں پہنچاں اُتے کچھ نقاداں نے ادب نوں ایشان کھلہ ڈھنڈا کر دتا پہنچ ادب دی چھولی سچ عالم ناون، دینیات، طب تے ہر سجد عالم نوں سادا تھے کچھ دی طرح ادب دی تقدیر نوں ایڈا سوڈا کر دتا پہنچ ہیوم (HUME) نتے گن (GIBBON) ورگے لکھاری دیاں آنکھ وچ کوئی تھاں نہ پا کے ایں پادھے تے گھٹے نوں سامنے رکھئے تاں ایہہ سوال پیدا ہوندا اے پہنچ ایشان دو اہمی تقطیعیاں فے کچھے دچکا دا تھاں کیہڑا اے۔ ادب دے متعلق کہہ ترسر تپین تیاس اے چہڑا کافی وسیع وی ہو سے تے پچھا دوست وی؛ بہت ساریاں ادھریاں تے نقاداں نے ایشان چھنجلان نوں کھولن دی کوشش کیتی اے۔ سادے خیال وچ ایں گھنی نوں سخون لئی THOMAS DE QUENCY نے چہڑی راہ اختیار کیتی اے اون اختلافیاں دیاں خطریاں نوں اک حد تائیں حفظ وی اے تے کچھ حقیقت حال دیاں دی۔ ڈی کوشی تے اپنی اک تحریر وچ لکھا اے:-

"اونہ ساریاں پہنچ ایں چہڑیاں ادب دے زمرے وچ آزادیاں نیں، قوت تے تو انہی بخشیداں نیں تے اونہ سمجھ چیزیاں جیماناں دا شمار سبیر ادب وچ ہرداں کے علم توں پھرہ ور کر دیاں نہیں۔ ایں نظریہ دی وضاحت کرے ہوئے اونہ اپنی کتاب (ESSAYS ON POETS) وچ مشہور شاعر ALEXANDER POPE دے بیان وچ لکھا اے۔" اک ادب تاں علی ہیئت رکھدا اے تے دو جا ادب قوت تے توانائی بخشدا اے۔ پہنچے دا کم تعلیم تے تدریس لئے تے دو بے دا کم تاثر کرنا اے"

ایں نظریہ دی وضاحت کرے ہوئے ایں ہمہ دے اک مشہور نقاد JAMES R.A. SCOTT اے پہنچ دیاں شامل کیتیاں نہیں چہڑیاں ظلیقے، مذہب، سائنس، معاشیات، تاریخ، سوانح ساخت ناے، سیاستی اخلاقیات وغیرتے مشتمل نیں۔ ایشان دا بعدعا استدلال کرنا، نیچے کر دھنا،

وامہات نوں محفوظ کرناتے پہنچ دیاں نوں کے خاص جیاں، رلئے تے نقطہ نظر اسے مناؤ ناے۔ دو بی قسم قلن لیب پرداخت احتسے اے مثلاً شاعری، دوسرے نا دل دیغیرہ جیماناں نوں اصلاحی ادیب دی طرح غلطتے صیحہ شاہد نہیں کیت جاسکدا۔ مل منطق ناں ایشان دا کوئی دل سطھ نہیں۔ ایشان شے دکھر کدھ اصلتے تا عدے بنی۔ جیمان نوں عقیبت دی کوئی اوتے پکھانیسیں جاسکدا بلکہ ایشان نوں وجد ان، تھیل تے جاہیاتی سجن ناں جا پنجا جا سکدا اے۔ ایشان دو جا قسم شاہدے ادیاں دا تعلق صدقہ تاں ملہندے اے پر ایہہ دکھر کدھ راجہاں تھاں ایتھے اپنے سنبھ سادھے جیاں دے وچ لیہو جھے سولالاں دا جاہیب دیون لمی پہنچ ادب کیہے اے؟ ایہہ بیان چھپن نہیں؛ سادھے لمی ایہہ جیماناں اگری ہر جاندلاں تے پہنچ ادھر دی پیداگی کوئی ہرندی اے؟ ایہہ بے دھم پھپن شے اسیاں کیہے نہیں؟ یہے پاروں نقشبندیاں علم بہت حد تائیں سادھی رہنمائی کرھاتے ساٹا مددگار جو سکدا اے۔

خیالاں نوں محیں آوازان تے لفظاں دیاں پنجاں وچ پیش کرنا دا زیر جد نوں سادھے سچھ آیا اے لوس توں پہنچاں دی رک سبجے سی جس کو دے سی، اوہ تاں دے دلائی اسے دھنی کئی دل سوئیاں کیفتیاں ہارہ ہوندیاں سن، آوازان تے فہیسے دفان دیاں وار دا تاں تے نظراں شے مشاہدیاں دا انہار قیم زمانیاں عجیب دی ہوندا اے۔ جھوٹ آوازان نوں رکھ لاطا دے دیلیے منبغ کرنا دا مرحلہ آیا تے مشاہد، محضات تے خیالات تے تصویری خط (HIEROGLYPH) توں تے کے ہن تائیں نوں نویں پنجاں وچ دحلدے ہے بیان اونچ دکھیو پہنچ ایہار دیاں طبقیاں تے نوں نویں پسیکر خروز تراشے پر انہار دی انسانی نظرت چہڑی بہلائیں کیا ادھر ہی نہیں ہن دی ادھر ای اے۔

اویں انہار دیاں جو کاں تھا دیب دیاں مانہن دا کھوج کڈھیا جاۓ تاں پہلاں ایہہ گل چھدی اے۔ پچھی نظری طور تے ہر انسان سچ ذاتی انہار دی امنگ موجاں مار دی اے۔ اونہ جو کچھ دکھر کھو دیے دو جیاں دکھاں نوں دکھانے کے جو کچھ محسوس کردا اے اور احساس سچ ہر زمان لوکاں نوں دی تحریک کرن دھمکنی ہوندا اے۔ اونہ اپناؤ کھکھے سکدا، رنج تے راحت، غم تے سرت دا انہار کرے نفعیاتی طور تے اک طرح دی لذت، سکن تے اطبیان حاصل کردا اے۔ اونہ جو کچھ سرچدا اے دیکھاں نوں سنا کے داد لوڑدا اے۔

انسان دی تحریک دا اک تقاضا ایہہ دی اے۔ پہنچ اونہ بہر ناں دیکھاں وچ لچپی رکھدا اے۔ دیکھاں دے قوافی لئے خیالاں نوں سخن تے ویسیں دی ادھر دے دل وچ رجھت ہوندا اے۔ کے اونتھے کوئی اونکھا دیلہ آ جاؤے تاں اونہ اوس فوں آپ دی محسک کردا اے تاں اونہ دے بیان ناں دو جیاں نوں دی احساس دلاغدا اے۔ دیکھاں وچ سادھی دیکھی لوپ دا دو جا حرک اسے تے چہڑیاں تھریاں اونہ دے انہار پاریں کا قدر کتے ایں۔ دیکھاں جاندیاں نہیں اونہ ادب دا عزیز ترین سرایہ قرار پا سکدیاں نہیں۔

ایہ حقیقی دنیا چھپدے وچ انسان اپنکا زندگی بس کرواتے اپنے دن تے راتاں گوارا دلتے، ایہدے
وچ انسان دے چار چرخیرے قدم تھپتے سماڑ تھدت تے مٹلا ہر فرط کھنڈرے ہوئے نیں ایہہ انسان
زوں مشاہدے تے مٹالئے دی دعوت عرضہ نیں۔ انسان ایہناں حدت دیاں نظاریاں نوں وکھدا اے
تے سودا لیند اے۔ سرگھی دا نو، پڑھدے ہہتے سورج دبیاں شہریاں کرناں دا فضاداں وچ چھپا ہو جا
جال، دب دے ہئے سورج دبیلے افک استہ شفقت دبیاں پھیلیاں ہوئیاں رنجیتیاں، رات دے ہنھیرے وچ
اہمان دی نیلی چاہد اتے جڑکے ہرئے موییاں دے شکارے، چاہتیاں راتاں نوں ہر داں وچ فرد دے
سمندر دیاں چھلاؤں، اہماناں نال گلاؤ کر دے ہوئے زمزردے پہاڑ، ہرے پھرے جھگلاؤ دے زخارے
بیدا ماں وچ ہری گھاٹے وچھے ہرئے غلی وچھونے، کدکی زوراں وچ گلے تے شوک دے تاں کھی مٹھی
بیندر گستہ ہرے دریا، نہیاں، تے نکے، اہماں کھاندے تے شور چاہوں دے ہوئے چشمیاں میاں بہاراں—
ہر دیلے دلاں نوں کچھدیاں تے چجز جان موہنیاں نیں۔ ایہناں نوں اپنے جادو بھرے قابل دی اڑک نال ڈرم
کوں وچور وچ لیا وندے رہندے آئ۔ ایہہ حقیقت تے خیالاں دے جہاں ہمیشہ انسانی دیکھی دے مراز بنے
لے رہا، ایہہ حقیقت تے خیال دے عالم ساڑے اولی اہمار دے ویسیتے محک نیں۔

بھکنل۔ زیورہ یادت سیں ہے۔ ملکہ تیکم توں وچورج آون والیاں ادیب دیاں صنفان و کھوکھ صورتاں تے شکلاں وچ پیش ہندیاں رہیاں نہیں۔ ادیب نے ہمیت دا ہمیش پیچواں جوڑر ہیاں۔ اچ وی بے اسی دوڑ درادے پہنڈاں وچ تکل جائیے تے اوس ادیب دا مطالعہ کریئے جیہڑا لوگ گیتاں دی صورت لوکاں دیاں سینیاں وچ پیار والگوں وسدا تے زبان زر شہدعاں گلکل رسالے اونتاں وچ صرتستے شکل دے دھرسے و کھرسے اندر ترتیب نے تنقیف مختلف پیرائے نظر آندے نہیں۔ ایسیں گل دی شہادت اونتاں ملکاں دیاں وچ یخوبی مدنی اسی صفتی خوبی را رواج ہمرے ڈھیر و میلا نہیں پیسا۔ تیکم ہندستان وچ وی مہربی تے غیرہ بھی ادیاں دا کیش سرداری ہزاراں سالاں تائیں جھمن لوکاں دیاں ذہنساں وچ محفوظ رہیا تے میسری دوڑ دیاں پیلیاں صورتاں قول تحریر دیچ آون لکھا۔ اینتاں ادیاں دا جائزہ بیجا جاوے تے ادیب دیاں گھولیں و کھریاں صورتاں نال انسان دا لگاؤ کھلا ڈھلا لیجھدا اے۔ ایس پارول ہمیت نال انسانی لگاؤ تے اودھے نوں جنم لین دا لی حظ آفرینی نوں وی ادیب شے ماخذان تے حرکاں وچ شامل کیتا جا سکدا اے۔

بھے اسان ادیب نے ماخذ ان تے محترکاں دیاں ایہناں چار قسم اُستے ڈھونگیاں سوچیں سی جیسے تاں
ریکھوں سنگے پی ایہہ محترکاں تے لئے ادیب کی پیریاں دے مرجباہی نہیں۔ سگوں ادیب دیاں ہر کھروں کے منقار و دی
ایہناں محترکاں توں صورت پذیر ہوندیاں ہیں۔ ادیب جسے موضعاں میں گوتماں گوفنی تے تنفس اُدیب دیاں ہر کھروں کے

صفاق خیال جڑاں دی اپنیاں خوکاں ہی زمین وچ ڈھونگیاں جڑیاں ہریاں دسریاں نیں۔ شال شے ٹوڑتے
دیکھو پئی ارسی تھے خوکاں دی فہرست وچ ٹھیکی آتے ذاتی اخبار دی خواہش اے۔ اسال ہر کچھ سوچید سنتے
محرس کرو سے آئیں دو بیان تائیں اپڑاں دی ایکھن اک غلطی جذبہ اے۔ ذاتی تے باطنی اخبار دے ادب وچ
وک گھناتی تھے غریل دیگیر قماں دی شاعری شامل ہوندی لے۔ اور ہدے وچ ایہم پیسے سخون دی چکپا فند
نیں۔ چھپرے ذاتی نقطہ نظر نال تحریر کیتے ہوئے نہیں۔ ایں لمحاظ نال ایں ادب وچ فتنے اولیٰ تنقید دا ادب
وئی شامل ہوندا اے، دویسے ہوندا اک دیاں گماں تھے حملان نال سادی پیتے اور ہدے اخبار توں لیمبو چھپا
ادب جنم لیندا اے۔ چھپڑا عام زندگی نال متعلق رکھدا اے۔ اور ہدے وچ اپنیاں چھیڑاں دا بیان ہوندا اے،
بھیریاں ذاتی نقطہ شخصی حوالی پھول بھل کے پوری نوع انسانی نال دایستہ ہوون۔ ایہہ ادب عمرانی تھے صحابی دینا
تھے ایہدے سے بینا ارشیلیاں توں پیدا ہوندے تھے دو دھماکہ اے۔ ایں ادب وچ کھعادری اپنے من وچ جھات
ہوں تھے دل دے دریا و پچھیاں مارن دی تھاں یا ہر دی دیبا وچ قدم رکھنا اے۔ ایں گلوں ایں ادب
وچ منظم قصتے تھے کہا نیاں، نثر درج دوستانہ تھے رہوان، اخوان۔ ناول تے ڈرامہ دیگر و دلخواہ کھے
صفاق دا ادب شامل ہوندا اے۔ تیجے صافے آسے پاسے میلی ہوئی حقیقی دنیا نال سادی دیستگی توں یا یو
بھی ادبیں پاوندا اے۔ چھپڑا قدرت دیاں نظاراتیں تھے فطرت دیاں نہیں توں اپنے صرخ بناؤندے اے۔
ایہہ منظرکشی تے صفت تھاری دا ادب اے،

ادبیتے ماغذیاں تے محکماں، ایسیں تولی جنم بینن ڈالے مو ضرور عاشر تے ادب دیاں صنفیاں دے ایں
مہمنی تے ادوب پے جیجھے ذکر کوں ایسیں گلی دا آنکھا نکھڑا ہو جاندا اے پیٹی لوب نال ساٹھی رخبت تے دلچسپی
ایں ڈی گھری تے دوامی انسانی احیت پاروں ہوندی اے۔ جیوں جھرتی وجع جیجھے ہرئے داتے دیجوں کوں
کوں پنچھیاں پنچھیاں نہیں۔ ایں شے طبعن توں زندگی نال ساٹے ویسیں ڈھننگے تے بھرے رابطے استخار ہر ہندے
نہیں۔ ادب زندگی شے ہارے وجع انسانی مہتا ہرے تند جھوکے، انسانی احساس تے تصریر دی اک اہم دستاویز اے،
ادب انسانی طور تے زیان شے کیسلے نال زندگی دا انہما رکھا اے۔ ایسیں انہار فوں ادبلی خن شے دکھرے دکھرے
تے قسمان قسمان دیاں پیکر کاں وجع ڈھا بیا جاندا اے۔ ادب زندگی دے سہارے زندہ رہندا اے۔
بیمدادے توں ایسیں دا خیر اٹھایا جاندا اے۔ ادب داشیش محل انسانی نظرت تے بھائیں گھار بیاں نال اسایا جاندا اے۔

انسان نفتیبا و حج ادیب فرمود کاشتے ماغزدان دا ڈسکنگل نظرتے گھری سمجھتے مکرانی جائزہ
لیا چادے تاں ہمی رینہن تیجیاں تے اپنے دے آں۔ پئی ادیب پارہ دو چیاں علماں دیاں تحریراں توں
اک تمل نہیں لمحناں وال وکھ ہو جامد لایے۔ پئی ادیب کے اک خاص علاستے طبقے دیاں پڑھن دیاں نہیں ای

متاثر ہیں کہ ماں گول و قوت سے تمام دیاں سرحدوں نے خلیج انہوں پاٹ کے عالم انسان ، عالم مردان تے عورتیں دی چھپی رغبت سے دل کچھ دا محبب ہوندا ہے اور آپ کی متاثر ہوندا ہے تے اپنے بیان انہوں دو خیان فوں وی اہنہاں کیفیتیں توں متاثر کردا ہے۔ پر اسکی توں وکھنے والے اہمباراں توں بجاویں اہنہاں دا یاد راست تعلق علم سے اہنہاں شبیاں والی ہو دے جھڑے انسانی نعمیات فوں زیر بحث بیانوں نے نہ مکن ملے تے کوئی کیفیت سے جذبہ طور کی ہوندا ہے تے ایہدے بیان توں دو خیاں دے جذبات دیچ کر لیتھ کیفیت سے بیجان تے ایں چل مچدی لے۔ ایہہ تاثر سے عدم تاثر دا فرق ادبی تھے غیر ادبی اہمباراں دا طریق امیاز لے، سمجھوں ایہہ اک ددجھے توں ہنزا ہوندے ہیں۔ تجھے ادب دی آیاری انسانی قدرت دے مدد تدبی تے کہی نہ بدلتے ایں صراحت ہوندی لے۔ اک ادبی شاہکار اپنی نوحیت سے اعتیار نال اک الجملی تے ان مٹ جیتیت دا حامل ہوندا ہے تے اودھی مقبریت لطف اندھی تھاں تے میٹے دیاں حد نہیاں توں دراڈی پرے ہوندی لے۔ پر اودھے مقابل غیر ادبی کارنا میاں درج مقامی رجناں تے زمانہ دی قدر دے نال نال ارتقاء پذیر تصورات سے نظریات پیروزت فوجی دیاں پاروں کریز نتے گھام دلھے کئی خواں برہنی لے جو نئے ایہہ بی ادب اہملاں جو ہیئت ٹے صورت نال انسانی جنت سے گھاؤ پاروں اعلیٰ مراد اپنی نیتیت سے اعتیار نال وکھو کچھ سچیاں جو دھاءے جاویں دا تقاضا کردا ہے تے اپنے موڑع تے ہمیت دی میاسیت نال اپنے لئی فوں توں پیکر تاشدہ رہندا ہے۔ بخوبیں اک ایہہ پی ادبی قصیر ادب کو ششان تے کاوشان دا قدنال ۷۸۷۵ EES دیاں وکھریاں وکھریاں راجح صانیاں نال تعلق ہوندا ہے کے ادبی عنیدی دی مرنویت سے قدر تجیت نعمیاتی نکاؤتے ہدیاتی وریشگی پاروں ہیعنی ہوندی لے۔ پھر ادب دی تکرہ توں پاہر قدر ایں دی جائی پڑتاں دے پیلانے دکھتے پاپ توں دیاں کھڑکیاں جدا ہوندیاں نہیں۔ چچے ویس تے آخری گلی لایہ پی جھتے دو جیاں علماں دا مقصد تے دعا محض علم توں بہرہ دکنا ہوندیا ہے۔ اسکے اک ادبی شاہکار دی خرض و غایت بجاویں علم دا ایلخ شرم سے بیان نہ، پر مواد تے منوع دا چناؤ تے پھر اسراب دھی اودھا نہتھا نظریاتی طبیعت سے خدا آفرینی ہوندیا ہے۔

ادب زندگی دا ترجمان لے، پر ایجھرے تے دوڑے ادب لئی کچھ شرطیاں ہو دی نہیں۔ نندگ دی ترجیق کر دے ہستے سلطانی فوں دکھ لامدے کچھ فرض ہو دی ہیں۔ ادب لکھا تندگی دا ترجمان اونھیں (MATTHEW ARNOLD) دے اکھاں دا لگن سگن "جیات دی تنبیہ" دی لے، لدی داکم زندگی اُتے تقدیر کر لے۔ زندگی فوں پر کھنستے جا پنٹا۔ اودھیاں خوبیاں تے خامیاں نوں اجھا لکرنا اے۔ جیات دے چھٹے تے بھیرے، پہلوان نوں فایاں کرنا اے۔ تے ایہدے نال نال زندگی سے گھیا کو ہجھے عاصم رون دکرنا اے۔

اوہناں دی صلاح، دستی تے تلمیزی تر غیب دینا اے۔ زندگی سے ہنری گپ گوشیاں فوں بکھنی نال سند کر لے۔
جست دتے پرستے بیان فوں مخوذ کیجا جاتے تے ساروں ادب دے تحمل اک ایہہ جیسا تھوڑا۔ نہ اسے
جیڑا کاچی کھلا دھلا دی لے تے بہت حد تائیں درست دی، اپنہاں بیباوں تے اوب تے یکچھ شفے جھتے جھتے
چار عناصر ترار دتے جا سکدے،
ا۔ ادب دا جنم تپی انسانی زندگی توں ہوندا ہے۔
ب۔ ادب اپنے منوضع تے پاہیت دے اعتیار نال دوکاں دیکھتے بطف اندر زری دا یاد ہٹ ہو رہا ہے
ج۔ ادب دی بہیت تھے عورت دے وکھو وکھو اسکر بجا یا تھی خطا افریقی سے بوسب ہوندے ہیں۔
د۔ ادب اپنیاں فی قاصیاں فوں پورا کر دے ہے زندگی دی تہذیب تے تلمیزی، عجلائی تے، سر ج
دا حامن دی لے،

دقیقیہ : سارے پتھر

دے رشتہ دیچ کوئی دی جان بچوان کلھے
ہوئے کھیا اے:-
"اُس دے اندھر جیون دا دو ٹکھا پیار اے
جس دی خودی دی ہوں داشتہ، ہوا ورگی
کھلھلے تے تیزی، بچے والیاں سدھراں تے
جاناں دو گلیاں کھرستیاں بھریاں پیشیاں نیں
س دیچ چولا پیدھرا جیون مول نہ اسنون جافے
اہے نال چاہندا کے جیمن میخن دا پیار، اک
ادب زندگی دا ترجمان لے، پر ایجھرے تے دوڑے ادب لئی کچھ شرطیاں ہو دی نہیں۔ نندگ
دی ترجیق کر دے ہستے سلطانی فوں دکھ لامدے کچھ فرض ہو دی ہیں۔ ادب لکھا تندگی دا ترجمان اونھیں
دوہنی دا اک بے مثال نہ دے۔ اودھے
جس دیچ ادمی پر لئے پنڈھڑھا دھاہ کے
دیچ روہاں دی چاہنی اتے عمل نے خودی
د اک ڈاٹہ اسکیجھا ہریا پیغام لے پر فیر
تیجا سندھ جھنے " سارے پتھر

حُصْنَتْ بِالْأَفْرَدِ

بیان فریضہ دلکام پنجابی بوجانیت دی پرانی پر یلو گاری پورن شانی اے۔ اس مردیش باسے دی زبانی پنجاب دی بھاشا نویں نہ روان درج یول دی سنانی حیندی اے۔ جماں اب مخد دی سچا کھلکھل پالے گورنک داتیں تیاںک حضرت محمد پوراں دا صیرستو کھتے بھاری دی سختگ دی پیغمبگتی اسدی اصل صیاد لے بسیروں توں وڈی خوبیں فائیں گل ایہہ اے کو ایہہ بندگی۔ ایہہ فقری۔ ایہہ گیان تے، ایہہ تعیم پنجابی روپک دی سختگ دی خوبی دی تے اپنی فریسل جھلک دلکام دندی اے۔

ہندوستانی دیدارست تے اپرائی تصرف دا بہہ اک انوکھا سلسلہ ہے۔ نہ تاں اس وچ دیداری
گیاں والی یے رسی لئے تے نہ اسی صوفیاں والی روایت شکن یے پڑا ہی۔ سکون دوہاں دا بیکرنے
نرمدا بھاگ اک بیلان روپ فوج اجڑا ہو گیا اے، یاد چورد اسلامی تسلیمی مشن ہوون دے فریڈ جی دی یاں
گیئی اے جس رفع نہ ہندوائی کرباں دھرم دی مخالفت اے تاہی۔ اسلامی کرم دھرم دا چورد ملکہ اک ساجھا
بیچھا یہاں سے ہوا کہ نہایت مرتھا انسان دو سبے انسانوں نوں حسے رہیا اے۔ اوہ بیخ لئے، چونکہ ساری
اسلامی دنیا اس نوں مذہبی مہنمانت کے پوچھ دیا اے وہ بیبا اے چونکہ سارے پنجابی بھائی کے تھسب
دے اس لئی شردار کھدے نیں۔ اوہ مسٹھاں دا بھینڈار۔ شکر گنج اسے چونکہ اسدیاں
دیکھاں تے ہر لوزی بخشختت تے سیحو نہیں کوہ لئے نیں۔

کچھ ویدواناں نے ایہ کہن دی بھل کیجئے اسے کفر یہ ۱۰ آپسے درجے دا صرفی نہیں کیونکہ اسہ پہلے
دانگ شرع شریعت فے خلاف مکمل ہو کے نہیں پڑتا۔ جیکہ کیجئا جاوے تاں اسے پہلے شاہ قول
کئے ودھیرے وڈائے مجسی خصیت دا ماک صوفی اسے جور دوایت دی خلاف دزدی ہر کے وی جیکہ ذر
رُد سکدا اے۔ کیہ ہمیاچے اس نے ذمہ دغا روایت پر ساقیتے زد دنا۔ پھر وہی دکھاوے دی شرع
شریعت دی تاں اور مکمل مخالفت کردا اے، اس دی تفرد پر مودھے مصلحتے گل صوت پاؤں نال تقری
نہیں، آمانہ دا سکھ دل راشن فرمائھا۔

لیں ابتدی سکول دل اندر لے دا ہم ناپہلی شہر طے اسے۔ صاف آجھا اے۔
کن مختلا صوفت ملی دل کا قی گھڑوں ات
باہر دے سے چانتا دل ان مصاری سات

پھی سکل تاں ایہہ اے کہ تو ایسی وجہ فریبی جو دے گلام دا اک صرفی شے گلام تالوں وی دریبرے
آچا درجہ اے۔ جیوں پچھلے زمانے یہ جنی کم و حکوم سنے یعنی دا اڈ بیرچاکے مال پشت آئیں والیہوں جے
دے کے خوفی دھارا یہاں دی سی تے جانتا بردہ نئے ”اہنسا پر مدد و حضرما“ داسینہادیکے اس ذہبی، جے
تاں تے بلکی اگ توں ملھندا گرتا می، یتھی اسلام شے تاں تے حکمرانی کرن طالیاں دی خوفی توار نے جو لکھک
دا لیکا اپنے نہ ہیشے سنتے لایا می۔ اس توں دھرتا بیانا فریبی درگے نیقران دا ای گمی۔ جو آگھڑے ہے نئے:-
جو تین مارن ملکیاں رہشاں نہ مارے گھم

جو تین مارن ملکیاں تہباں نہ مارے چشم
اپنے گھر جائیں کی پیر تہباں دے چشم

سادھے واسطے ایسے خوشی تے مان دالی تھی اے کہ آج توں است سو رہے پہلان اسی جہاں
فیکر نہ اپنے کو ملتے سوہنے سننگے بذایت نوں ظاہر کرن واسطے اپنی مادری زبان پنجابی نوں پختا جوں کر
لے عربی ناری شے وی پچھے عالم سن۔ پنجابی ادیب صویان نقیران گوروداں تے لمحتوں داساہت اے سائیں
روکان ہی برکت تے آشیبر باد نماں اس دا لان پالن ہر بیا اے تے یا یا فریڈے شدک اسی مگل دا لھوس
ثبوت نہیں۔

پیا کرت وچ گام تھا۔ اپ بہرنش وچ دو ہاتے سنکرت وچ خلوک ذن خاصی ہمیت ہبی اے، پس باوجرد کئی آتا رہ جاوں شے تے زیان تے ادب دے روپ دیاں ادلا بدیاں دے سے سنکرت دی جنم جوں پنجاب وچ شوک دی تصریح نہیں سکی، کدی دوہرے، کدی سد، کدی لکھی تے ناں ہمیشہ ابھرہ پار پار انہری ای رہی اے۔ اج معلم ہندواے کہ جیہیں پاک پوتھی جیہیں یا قی ذن تاں ”شوک“ نام تالی پکارنا ای شیک بھیا گیا اے، شوک اس گل دی دی گدھی اے کہ سادیاں زیان دا ایجی بھلدار اپ بھر لشان و چول ہمیبا اسے جھننا سنکرت شے دی کئی مشہور بھرا پتاۓ ہبے سن۔ اج توں سینکڑے ورھے پھلان دوھے یاں دوہرے دا ابھرہ روپ چاؤ ہونا پنجابیاں دے گیھرا دی رجحان ذن دسدا اے ہا فرمیدی دی کرتا اسی اک خلصہ رہت شنا اے۔

سنکرت کوتا دے کھلارتے پسار بارے اک کھٹا گانی لے کر اک ایسے جوڑھی کوئی ریشی
یا ملیک دی کوتا دی شینہ و پھر طری کوئنچاں دے اک جوڑے دی کوک پھلارتے رکھی گئی۔ شکاری دے
گھائل بکتے ترندے پھیجی نوں تکمکے ریشی دا کم مل ہردا لکن اُمہیتے فلم دے روپ چیز دین گا۔

بایا فرید دے اندرول جو شرار دی دھار پھی اس دا سببی ہی ایہو توطیپ می کیونکہ اس تو پڑھدا یاں سوہنے یاں اندر لے جذبات دا ستونا پکھلدا یا نہیں جاسکدا۔ توطیپ دا دوسرا نام بروچول است۔

بیہوں فیر من قیرستان لےئے تیر کری جوی کوئی گیت نہیں گا سکدی۔ فرید جی دا پنا قول ہے:-
برہ براہ آکھیئے برہ قرسطان

محبت تن یہ ہے نہ اپنے سوتن جان مسان

بیک پایا فرید توں پہلاں وی تھاتاں ڈاٹھیاں تے جو گیاں نا تھاں نے اپنی حزادی کوتا پچھاں
ڈاٹھی رک اپنے ماں کا دل جس کا دندستے تیاں جیگی اپنے تیاگھ غسلتے تے جوگ مت دی چرم جا چندان مج
کردے ہیں۔ پر فرید والگوں اوہناں دا جھوڑ سے چیخ انگھ ہجھ ہجھ نہیں ہی جاذستے تے ای کالی کوئی دلکھہ نہیں
دا وجود پر یعنی پر ہوں دے سوت نال ستر یا سی۔ لہو کارن اسے کرادہ ہختاں دے باسی رکھے لوک ریکی کوتا پین
لکھ کے صرف تکب یہی دی کرے رہے۔ پایا فرید وچ ایہہ پچھل ہجھ دسی اوہناں اس جیز سہی ٹوٹھے ٹیٹھے
پنجابی درج اپنا سونی کلام کا دیا۔ اوہناں دا ایہہ کلام رکاں دچ ایسا مقبول ہو یا جو اوہناں توں پہلاں ہئے
پنجابی جو گیاں دی کرت ہوں گدی وی نصیحت ہوئی۔

پایا فرید نہ سے پُرے زاہد شمع نہیں سن سگوں پریم مدھ ماتے صوفی فیر من اوہناں دا انہا اپنے
و ائندہ بیسی دی یاد وچ باولہ ہو ہر یا سی۔ تن تپ تاپا تک سک پچھا ہو چیتا سی۔ ایں خان دی سیع
تے پیچی فیر دی روح اپنے محوب نے درشن دا سلطے وکھ ہی سی۔ اس لئی سارے سری دا کو جانا کئی
غاصی گل نہیں سی فقر صرف اپنے دینیں بچا کر رکھنا چاہنہ سی جیہاں نال اس نوں ملکھ کے۔ کالاں نوں دنی

نصیحت وچوں ایہوں گل بیوت پوچھا اے
تن سکا پنچھر تھیا تھیا کھو ہندے کے بھاگ

اچے سورب نہ پھر پو دیکھ بندے کے بھاگ
کا گا کر گل مذہنہ ہو یا مسکا لکھایا ماں
ایہہ دو نیاں مفت پھوٹھی پو یکھن کی آس

اسی پوچھن دی سکتے ای کو اہناں دی نتیری فوں کوتا دا رُپ دتا۔ دوہ ستمجھ لکھتے اپنے
محربی شی تلاش وچ بھگل بیٹھنے کا ہندستے، تہراں دیاں بھگھاں نال ٹاکرے لیڈے تے ائندہ سے جاگ
کے راتاں لگھا نہیں سے۔ رات رات بھر جاگ کے بندگی دچ بچتے رہنے اوہناں دا نیت دا جیرن ہو
بچگی سی اوہناں فوں نشپہ سی کہ اس سے ای پر یعنی اپنے پریت بھر کاریاں فوں محبت دی کستہ دی وندہ دلے۔
شستہ رہ کے اس خوشبری فوں حاصل نہیں کیتا جاسکدا۔

رات کھوڑی قطعی لئے سستیاں ملے نہ بھاؤ۔ پہ جیہاں نہیں نیندراوے تہباں ملن کیسا دا

بھائی گرد اسی یہی تے دی "فریان تن گور سکھاں بچھلی رات اٹھ بہندرے"۔ آنکھ کے پنجابیاں دی رات
نوں جاگن دی سوچ جو نوں شر دھا بھیٹ پڑھانی اے۔ فرید اس انمول کستہ دی نوں پا میں لئی اپنی جوانی نوچار
دینا وی سمجھیں علی سمجھدے من چونکا وہ جان شے من۔ جھگلاں وچ کھڑے کیتے جھگلاں دا بھجن بیان کے دا
گھل ہار بنے ایوں بیسے ارتدھ گواح جادزا اے۔

بھجن جاندے نہ طالاں بے شوہ پریت نہ جائے

کئی جوں پریت بین تک جوئے کھائے

فرید اوہناں جھلکی پھلان ناول کھکھل پیچن فلکے بن ہاں پیچھیاں توں چنگیاں سمجھدے نہیں۔ فرید اس
سر اپا اپنام تول داری صدر تڑے جاذاۓ کیوں نکلہ اودہ اپنے رب شے نیڑنے رہنے دے نہیں:-

بھاری تیاں پکھیاں جھلک جان واس

کنکھ چن غل نفل وسن رب چھوڑن پاس

آخر جھلک کا ہوئی مالے کھو جی نوں اپنارب اندر وہن ای ہل جاندا اے تے اس دی ویاں دی ڈھنڈ
سد المی شتم ہو جلوں نہیں اے۔ شاعر دی ساری زندگی دا ایہہ بچھوڑے اے کہ ایں دے محبوہ بھتی دیا میجھ
کوئی مشھی پیچھے نہیں۔ شکر۔ کھڑ۔ مصڑ۔ کھجوراں نے شہد نال اسدا کیہہ ٹاکرا ہو سکدا اے۔ اس دی ملکاں
اپنی اے۔ کھجوراں دے دلیں دا واسی اکھدا اے:-

اب کھجوراں پکھیاں

شکر کھنڈ نبات گڑ ماکھیٹ ما جھا دُدھ

بسم دستو مسحیاں رب ناپچھن تدھ

پایا فرید دے سے سگتی تحریک دا بیج پھٹ پیاسی خمال سفری مہریستان وچ مسلمان صرف سنت
پریم تے ایکتا دا پرچار کر رہے سن تے دلکھنی مہنڈ ول راما خ۔ غبارک تے مادھوا چارچ وغیرہ اونتے
شانی دا بیجا سنت ہے سن۔ مہندوستانی درشن دلول بکھر رب دی "زیگن سرگن" وظٹنے دو کالاں نیں
کمجد پریٹ افی دچ یا یا سو یا سی۔ بلکھن سا ہمت وچ پھل دچار شاید فرید چھی نے ای خاہر کیتا کہ رب
تام ساری خلقت وچ سایا اے۔ اس لئی اس نوں رجھاون خاطر امنی خلقت نوں خوش نہ رہا۔
ضور کی اے۔ ائج اوساں بھتہ لمب وچ "جنتارب" دا نظریہ پرچار کے نویں خیالاں نوں الگ ای دلے:-
فرید اسماں خلق میں خلت دے رہ بیاں کرے
مہندا کس نوں آکھیئے جاتیں بن کئی ناپیں

کئی ایہہ دی کہندے ہیں کہ فرید نے رکھی سکھی کھائیکے ٹھٹا پانی پی۔ داسیق دسکے بندے ذو علی توں پنگلاں کردتائے پر اہلیت ایہہ نہیں۔ اوہنماں عیش پرستی دی زندگی ناول جہڑا کر دی زندگی پرسکریں ذو ضرور سلاپیا اے ستے بندے ذو ایہہ دی سکھیا ۱ اے کہ اونہ پرانا پورپری۔ ویکھ کے دل نہ پیچاۓ۔ اپنی محنت نال کمالی رکھی سکھی بیکھانی پر بڑی ناری چنگی لے، پرانی علمی ذو اونہ کننا مندا سمجھدے سن۔ انسانی آزادی نی اونہاں دا ایہہ قول پنجابی لوکاں خی سدا الکاری کر دا رہوے گا:-

فریدا یار پرائے بیٹنا سائیں مجھے نہ دے
بے قوں ایوبیں رکھی سیریا اے

فریدی جھے کلام دی خاص خوبی لے کر اونہ اپنی ساری گلی بڑے گھیر پہنچے نال تے تھوڑے فنگان وچ پنجابی زندگی جیاں گھریلو مثلاں را اپنی سمجھادیندے ہیں۔ اوہنماں دیاں تشبیہاں تے مقامی رنگ شے بیانات توں اسیں پرانے پنجاب سے سنتے ہنگلاں بیلیاں۔ تھوڑے مدد ملک دُگ دہیاں لمیاں ندیاں۔ اپنے ڈیباں۔ گلکان۔ کپاہ۔ کماد۔ تقل۔ چھپریاں۔ بکھ کر بخاں رشکر۔ شہد۔ ما جھا دودھ۔ کو درہاتے آن۔ پیٹ دیاں بکلیاں۔ دارھیاں۔ پنکاں واسے پنجاب دا نظارہ سامنے دیکھ سکے ہاں۔ جدوں فرید خافی زندگی دا بیان کردا کہندے اے۔

میں بھولا دا گپ دامت میںی ہر جائے
گھلا رُوح نہ جانتی سرہی مٹی کھائے

تال اوہ پگان دالی پنجابی پلچرس منے آجاذبی اے۔ ہر شکر ک پنجابی کیر کیڑ دی بڑی سرہی مورت پیش کردا اے۔ ہر سڑ زندگی ذو عاجزی۔ سماں تے محبت دا پیغام دیکھ خوش پرندے لے جے اسان وی یحیی بھرنی لے تال نیقر دی گلی مفتی پوسے گی:-

فریدا پرے ذا بھلا کر عصہ من نہ ہندے ائے
دھوپی روگ نرگ فی پیتے سیح کھمو پاۓ

(عبد الفتوح قریشی ہوران گورکھی چن انتیا)

شکار

اکرم سارے دن دا تھیکا مٹی پر پیا جد بیتل وچ فائلان دا بقچہ دیا کھے فرتوں نکلا تے چھ
وچ چکن۔ چوکیدار نے اوہے سے قدم پاہر پیندیاں ای تھاہ کر کے دروازے ذو بند کیتا۔ گویا
اوہ کہہ سڑیاں، جاگروں لیہہ جا، کیسا بیتھجے اے۔ جیں ذو حاد فریا یا لے شام توں پہاں
ہلن دا تان ای نہیں لیندا۔
اکرم اگے ای سڑیا بیاںی۔ چوکیدار دی ایس تھاہ والی سلام دا جواب تان کیہ دیندا
اوہ بہنے روپاں سے کے متھے ذو پیٹے ذو پنجیاتے اگاں تر پیا، اوہ جان داسی کہ پچکیس لے
ذو دی اوہدی خاطر ٹنگیا رہنا پیندا اے۔

دن بھر دی کوافت نے اپنی شترہ ساری ذوں چیاں واسطے اوہنے کچے وچ ہتھ پا کے
سکرٹ کڈھن دی کو شمش کیتی، پر اوہنوں یاد آیا کہ سکرٹ تے اونہ سیچ ای ختم کر چکا۔ البتہ
ٹشوٹ دے ٹھوٹ دے اک ادھا سکرٹ روپاں نال چوڑنڈ مزند ہو یا ہو یا سیچ وچ آکیا۔ ٹوٹ
زیادہ کی۔ ایسے ذو غیمت سمجھیا پر ماچس وی غائب سی۔ سامنے سڑک دے کھٹے اک پان ولے
کوؤں کا غذہ وی بچی لین واسطے جھکیا ای سی کہ آوار آئی۔ باہر جی! ٹھرڑ، میں پس جلاونہ آئ۔
تھی تھج کاہرے لئی خراب کر دے لو۔ اکرم نے آتاں سرچک کے ویکھیا۔ اوہے ذفتر دا چڑرا کی
سلہتے کھلوتا انہے یاے ہوئے سکرٹ دا کش کھار سڑیاں۔ اکرم دا ہتھ کھیسے ذو فردا بہر آگی۔
پتہ نہ لگا اوہ سکرٹ دا ٹھٹا کتھے غائب ہو گیا۔ باہر جی! ایہہ لوز سکرٹ پیہ، چڑرا سی نے سکرٹ
دی ڈبل کھول کے اشارہ کیتا۔

اکرم نے کہیا: نہیں میاں! نہیں توں پی۔ میں تان ایوبیں اک دیا سالائی پیندا ساں،
خلال واسطے۔ اج بہت سکرٹ پیٹے نیں۔
چپڑا سی نے کہیا: باہر جی! ایہہ فائلان تھی مینوں دے دیو۔ میں چک لیندا آں؟ اکرم

چداں جان چھڑادنی چاہندہ اسی "ہر بانی مر ہی تیری"۔ کہ کے فردا موتھوں ٹرپیاتے نال اک اک بیڑی جی گئی دل ٹرپیا۔ جوں ایساں چکیداران تے چپڑے سیاں قلن اوہی جان رجھ بوجھی سی۔ گلی دارستہ بازار کوں زیادہ پچب چان تے سنان سی۔ پے جس دبیلے وی کوئی ملکی جسمی آواز وی اوہی سے کن وچ پیندی، اوہنہن ایہو جا پڑا کوئی پا یو جی! ہابو جی! کہہ کے پکار رہیا۔ ایسے حیال موجب امیدے قدم کی تیزتے کدی ہوئے پے رہے سن۔ آخر ٹردا اودہ گھر پہنچ گیا۔
مکان دیاں پوریاں تے پیر رکھیا ایسی کہ سیخاں سبزی والے دکاندار نے آواز دتی۔ مذکول شن جانا یا لو جی! " کیہ لے دری" اکرم بولیا۔

" یا لو جی! تھی وی دیر نال آوندے او تے میں دی شام دبیلے ایتھے نہیں ہوندا۔ سوچداں ٹاکرا ہوئے تال تہادے نال گل کرائ۔ ماک مکان کئی نال توں پھرے پار رہیا۔ شاید تھی انہا کرایہ دینا ایں۔ بڑے واہیات لفظ مونہہ وچوں کڈھ دا اے۔ اج وی یک جاس کر جیا اے۔ اپنے بیلی ہجدی کیہ جواب دیندے۔ میتوں حساب دا پتہ نہیں سی، نہیں تال میں رقم چکا سوتی ہوتدی؟"

پیغمبر سچیاں سمجھاں اکرم میں مونہہ پچوں نکلا، اچا دھی، میں خداوندے نال گل کرناں گا۔ شاید اودہ ہور کچھ دی کبند اسی تو پر پوریاں توں اوہدی مہری شے بولن دی آماز نوزد نال آرہی سی۔ دفتر، دفتر، اج آئے تال میں پچھوکی اک نال ایہہ دفتر اے۔ یاں جیل خانہ، سجنوں پاہراہی نہیں آیا جاندا۔ دفتر ہور دی لوک جاندے ای نال۔ پتہ نہیں کیہ جبل داری اے؟

ایس پچھوچ نوں ختم کرن لئی اوہ جلدی نال کرے دہچ جاؤ ڈیا۔ ہربا کیہ ذرا دیر ہرگئی تال۔ ادھنے کیا؟ کیہ ہویا؟ اونہہ؟

" کیہ ہویا دا تال اوہنہوں پتہ اسے جھدے تے گند دی ہوئے، تھاؤں کیہ۔ تھی تب غم کرسی شے دفتر دیاں پیشیاں سنوار دے رہندرے او۔ تھاؤں کیہ۔ عذاب تال میری جان بوجگا اے تال۔ گھر یاں سنجھالاں میں، بچاں دی را کھی کرال میں، ایس بیسے رلن دے پروہنے آون تال اوہنہاں دی خاطر ت واضح کرائ میں۔ ایہہ میاں ناشتہ کبتاتے باہر۔ عشام پی تال گھر۔ گھر کا ہا ہربا ہو ٹل ہویا۔ جس دبیلے چاہے چلے گئے؟

اکرم چپ چاپ کھرتا سمجھ کچھ مس داریا۔ " ہن بولدے کیوں نہیں؟ جنابے یہہ سیان

کاہے لئی یا اے۔ یہے وقت نہیں سی۔ بہتا شکار کھیلن دا شوق سی تاں آپ پنڈ چلے جانا سی۔ اوه وچارا کئی نال توں بیٹھا دڑے میاں دا مونہہ تکہا دے پیا۔ بچے نہ ہوندے تاں شاہزادہ نہیں کوئی مدھی دا دی نہ پچھدا۔
بچے دا لفڑی مس کے اکرم دادھیاں فردا بچیاں ول گیا۔ جان چک اوہدے مونہہ توں نکلیا " بچے کتنے نیں؟ "

" بچے کتنے نیں؟ اوہنہاں دچاریاں دا چھین والا کون اے۔ میں ای اونہاں نوں پالاں، پڑھا داں۔ رکھاں کرائ۔ درستے جانتے میاونا باقی رہ گیا۔ شام ہون گلے۔ آخر یاۓ طراں کے دن گواچ جاون گئے ہو دیکھا۔ دکھ تاں میری جان جو گا اے تاں ایساں کہہ کے اوہ زار زار رہو دن مگ پھی۔

اکرم چپ چاپ کھڑا اسی۔ جس طراں کے گھری نیند پچ ہوئے۔ پھیراک دم اوہ جلدی نال پھریاں اتر کے درمیانی کوھڑی دیج آگی۔ جتنے اوہدہ دوست مہمان ہر بیہی اسی۔ سامان بچھا پیا سی۔ جوں کوئی جاون دا سطہ تیار ہوئے۔ اکرم دستے موتھوں نالماں دا بقچہ آپے موتھوں نکل گیا۔ تے اوہ بچے ہوئے بیترے اُتے انج بیٹھا۔ جوں کوئی ڈگ پیندا اے۔ سامنے اک نکر دیج مہمان دی بندوق پیٹی سی۔ اللہ جانتے کیہ حیال آیا۔ اکرم نے بچ کے بندوق نوں چک بیا۔ — بندوق اوہدے سینے نال گلی سکتے توہہا دل دھڑک دھڑک کے کہہ رہیا سی۔ میرے بار دی بندوق۔ ایوبیں پیٹی رہی، ایہدے نال اک دی شکار نہ کھیڈیا۔

چند منٹ دے بعد اکرم شے قدم پانار دھی تیز تیز چل پیسے سن۔ مٹک تے آون جاون دیاں دی بیڑتے شودی۔ مگر اکرم نوں انج جا پڑا سی جداں اوہ کے سنان دیاں بیاں وچوں لفکھ رہیا، تے کے بڑے دڑے جاندہ دی تلاش دیج لے کوئی جاوے تال شکار کروان۔

ایہنے دیج کے نے اوہدا پلا پھر کے کیا۔ آیا! آیا! تھی شکار تے چلے او۔ اسی دی جداں گے۔ سانوں دیے چلو۔

اکرم اک خواب جیسے دیج سی۔ ادھنے بڑی مشکل نال اپتے بچیاں نوں سیاہیا۔ بولیا۔ " پتہ نہیں۔ تھی اہدہ شکار نہیں کھیڈ سکدے دیا نہیں! جاؤ دیر ہو گئی اے۔ مان نہادا

انتظار کر دی ہو وے گی ۔

اوہ اپنا پلہ چھپا کے انج نشیخا جداں کوئی سعمری شکار قبول دھنکار کے الگان نگھ جاؤندے۔
تے مجیدا اے ایہہ شکار کیدا اے۔ میری بندوق واسطے تاں کوئی وڈا نشانہ چاہیدا اے۔
شام ہوئن دانی سی، شہروں باہر دودھ دور تیک کے بندے نے پیراں دی آواز حیاتی
نہیں دیندی سی۔ کہتے کہتے ہوا دیچ دو دو چار چار پرندے اپنے اپنے آہنیاں دل
آوندے نظر پیندے سن۔ شام اتے گرمیاں دیا شام نے ابیں وقت زوں کچھ ہور دی اداس
کر چھپا یا سی۔

اکرم اک اپنے بھیسے درخت ہمیٹھاں آن کے بیٹھ گیا۔ بیٹھن تو پہلاں اوہ دی نظر سے
بیٹھ انج گھمی جداں کوئی سہیما ہیما بجا فرد شکاری شے سہیوں جان پچا کے کے فیکلی جگہ آن وڈا
اے تے ڈیکھدا کوئی میرا بچھا تاں نہیں کر رہیا۔

اوہ سہنے درخت دے تے نال ڈھولا یا نے آدم نال بندوق وی نال اپنے دل بھراں لئی۔
بندوق را دستہ اوہ دے پیراں دوچ گھمیا ہیما سی۔ نال دا عنبرہ گردن نال ملکاے اوہ سہنے اک واری
پھیر سرت بھری نظر ان نال ایدھر ادھر و ڈیکھیا۔ اوہ نہیں ایوب مسلمیم ہیما جس طراں ڈیدے ہوئے
سوردھ شے نال نال دنیا دی ہر اک شے پی ڈبdi جاؤندی لے۔
ملک سی کہ اوہا دل وی دو جیاں چڑیاں نال ڈین گک جاؤندے۔ پر نہیں اوہ سہنے انج شکار
دا پورا ارادہ کیتا ہر یا سی۔

اوہ سہنے برٹی صفر طی نال بندوق وی نال دامونہ گلے نال لگایا تے سہنخ گھوڑے دل وی جیا۔
اوہ امور نہہ اپر اسماں بول سی۔ ڈیدے ہوئے سورج دیاں منداواں درخت دیاں اپیساں نہیاں
اُستھپے رہیاں میں۔ ابیں روشنی دیچ اوہ دی نظر اک آہنے اتے پی سچھے اک جنگلی کہنزا اپنے
بچے نوں بچرگا کھا رہیا سی۔

کچھ وقت واسطے اکرم دا مہنگا گیا۔ لوہہ بے جنم جگہنی جھی آگئی۔ شام۔ آہن۔ بچھ۔ جگا۔
ایہہ چڑیاں بڑی تیزی نال اک اک کر کے اوہ دیاں نظر ان دے سامنے آؤن گیاں۔ اوہ دے دل دی حرکت
تیز ہو گئی۔ اوہ دیاں الگاں شے سامنے چھپر جھیا آگی۔ اینے وچ ٹھاہ دی آواز آئی۔
درخت دیاں بڑیاں نہیاں توں کچھ پتے، کچھ پر، ہلکی دم روتی تے ہنجرے وچ گھم گھم کے سیخاں آ

ہے سن۔ — اکرم درخت دے تے کوئی پیسوں پیسا سی۔

رائجہر سختگہ بینی

بچھا

اوہ اداس سی تے ایوب ای ایدھر ادھر سبک دیسا سی۔
ایہہ ملکی سی تے انجا ای پارک کوئی ملکی سرٹی گھاہ تے بیٹھی سی۔
تے سامنے کچھ بیچھے یکھڑہے سن۔

اوہ چاہنڈا سی کوئی رہا جاندہ اوہ نہیں جلا وے تے اوس نال گھلان کرے۔ ایوب بلادن دیکی اوہ
دیچ مہنت نہیں سی کیوں بجرا ده پھیر گھری سی۔
لوک اڑھے سن، لوک جارہے سن۔ تے پھیر جو جوں کہ ہیشہ ہوندے۔۔۔ ایہہ کوئی کل ایتھے
کیوں ملٹھی سی کے؟ کیہ مطلب؟ مرد کو جاہوں گئے پھر، تینوں یکوں نہیں؟۔۔۔ شاید جیکی ہیا۔۔۔
اوہ دی تے ٹھیاں ہوندیاں ای دو ہر جاون نوں کر دی اے۔۔۔
اوہ اداس مُنڈا بلکدا ہیما اودھر آئیا تے پھیر اوہی۔۔۔ بیہہ کوئی ایتھے کلی کیوں سیچیا ہے؟
اپنی سوچا دیچ اوہ اک قدم اگے ودھ گیا۔ پھیر اوس نے مرد کے تجبا۔ کوئی نے اپنیاں نظران
نہیں پایا تے اپنے ای پھر کیا۔ اپنیاں ای پلکاں دیاں پر بچھا یاں دیچ ملکا دندھی ہی۔۔۔
اندر اسی اندر گھنکدھی رہی۔۔۔

”ہوو“ منڈے نے سوچیا تے جلا گیا۔ ایہہ تری ہوئی دصرتی، اوہ سون دا بیل۔۔۔
تے جانیاں دی ہوا۔

کچھ دوڑ جا کے منڈے نے سوچیا۔ بے اوہ کوئی کلی کیوں سیچی سی؟
تے اوہ پرت آیا۔۔۔

کوئی دے سمجھے تے سرت ٹھیکار بیچھے ہوئے سن۔ منڈے نے اوہ نہیں ہر دن ان را گھن دی کوئی
نک پڑھی، کھفتی سیچی کوئی سمجھا تے ٹوگا۔ حادکھاں مرٹ ایتھے اوہی ”توں بھلکیں کیوں نہ میوں میا یا۔۔۔
اوہ از لال توں کل۔۔۔ اوہ ابدان تیک اداس۔۔۔
تے سامنے کچھ بیچھے یکھڑہے سن۔

استفاقِ محمد

اول دا ویاہ

ایہ اوس دے ویاہ دی گل اے، ساری گلی وچ چھڑکا ہو بیاسی تے باہر گلی دے
ستھے تے جانپھرتے الیر دے بُٹے بُٹے ہوئے من تے چھڑے چھڑے منڈے کڑیاں دن
سوئے پیرے پاکے ایدھر ادھر کھینڈے پئے سن۔ ساری گلی تند چوگیا زگ دا بیٹو تباہ ہو بیاسی۔
تے گلی دے ہو بیاں نال — — لوہتے ملٹریاں کریاں ڈھیاں ہو بیاں سکاں اک هاری تے اک
چوگی لپنے اپنے کتب جنتی نوں پئے دھماوندے سنتے ڈھیاں چھوٹیاں دے دل پئے تو ش
کروے سن۔ میں وی اک گھنے لگیا سوچ رہیا ساں۔ پی ویحہ ایں دنیاہ وچ کیہ کچھ نہیں ہو سکدا
تے لکنا کچھ نہیں ہو سکدا

نجمہ دا ویاہ سی تے اودہ اندر اپنیاں سہیلیاں شے گھن گھیر وچ بیٹھی رب جانے کیہاں
وہیاں وچ ڈھنڈی پیٹی جاندی سی، کڈی گلی سی پیٹی اج نجمہ دا ویاہ سی تے اودہ ہمیشہ بیٹی
پیکیاں دا گھر چھڈ کے اک ہور لیتی گھر نوں گلی جاندی کسی اودہ ہمیشہ دی لا کے سرہ پاکے تے
سوہ بھوٹ اپسیا کے گھر دے اندر کے کھڑکی وچ بیٹھی سی تے میں باہر چاننی ہیٹھاں صوفے نال
ڈھولا کے سوچ رہیا ساں پیٹی کڈی ڈھنڈی گلے، میری گھیر دا ویاہ ہو رہیا لے تے میں
ایتے اوس دے بُٹے اگے اوس دی جنخ نال بیٹھا آلتے اودہ سینجہ کچھ دیکھ رہیا آں۔ جو مریاں
اکھاں گلوں یاں میریاں اکھاں توں پہ افہم ہو رہیا اے،

نجمہ دے نال میرے پیار دی کہانی کوئی بھتی پہنچی نہیں۔ اودہ ساٹے مخلے درج اپنی ماں تے
ماں رہنڈی سی تے کڑیاں دے کالج وچ پڑھنڈی سی، ایہہ محلہ پہلاں نجمہ ہو رہا داہی
اوہہ سے ہابے دادے ملص قیم توں ایسے مخلے دے وسیک میں تے اودہ ایتھے اسی جنم پل کے جوان
ہوئی سی۔ تے ایخوں ای کتاں بانہہ ائستے رددے والگلوں چن کے کالج نوں لے جاندی ہوئندی سی۔
اسی ایس مخلے درج کھاتاں کو سال ہوئے آئئے ساٹے کوئی دے داک مکان وچ رہن مگ
پئے ساں۔ اک دن دی گل اے گلی دے منڈے کڑیاں اک نیکے بھتے کوئے نوں اٹاں

روڑے مار مار کے یہاں پئے کر دے من تے اودہ اک بدھے دی چھتری کی ہیٹھاں نالی وچ
ٹکیا بیٹھا سی، نالی سی ٹھوڑی تے اوہدے درج گندے پانی دی گھب سی فرم، دچار اک توڑا تھے
ای تھے عزیز جاندی سی، تے منڈے بیاں کڑیاں دے روڑیاں توں کوک فرماد پیا کردا سی۔ جیدول جی ایہہ
سب صحکوچہ دیکھیا میتوں رہیا زگیا، میں اگاہنہ دوھ کے بیانیاں نوں دیکھا ماریا تے باہمہ مشک نے
نالی وچ ہتھ پا دتا، ارک تیک میری باہر نالی وچ جو حص گئی تے اوہہ نال گاہتے گندہ چھڑ
گیا۔ میں ہنخ پا کے کھوڑے نوں نالی وچوں بھج بیانی تے باہر زمین تے رکھ دناء اوس دچار تے
دے مکل ہوئہ تے گاڑا گھوڑا بیکھا ہو بیاسی تے اودہ پڑا اکھا ہو کے ساہنہ پیا لیندا سی توڑی
کوڈیہ میں اوہہ سے موہنہ توں گاڑا لاہردا رہیا تے پھر جب دو اورہا ہمیشہ منخا صفا ہر گیا۔ یہی
آٹھیا تے ہانپھوں کچڑیاں توں گز بھر پر افہم کر کے ٹرن ٹھکتے بیڑی یوکی ہمیتوں اک آواز آئی
”جی آہ لٹو“ میں بھوں کے دیکھا، اک نجی بھی کھٹی اک ہتھ وچ سیور دا ٹھاتے دو بے وچ
حابین دافنی بیٹی کھڑکی سی، میں نیکے ہتھ نال اوہہ سے سوتے پیار دناتے اوختے ای نال دے
کوں ہو کے پہہ گیا، ہتھ دھوندیاں میں کڑی نوں پچھا ”دھیتے! توں کیوں اینی تخلیق
کیتی“ اودہ کہن لگی ”جی میں تے ہمیں کتنی میون تے یاہی تے بیچھا اے“ میں اکھوچک کے سامنے
ادھنائے بُٹے دل جھات ماری تے اسے ڈیپٹری دا لی مٹی تے نجمہ ہکھل دی ہوئی سی۔ جب دوں
میں اوہہ سے مل دیکھیا اوس نے بھیتی نال چوتھ سٹ دتی تے تیلیاں دے اوپے ہو گئی۔
ایں توں گھوڑا ساٹے پیار دی ڈھوکی کوئی تند منڈ کر کے اگے دھنڈی رہی۔ اک
اوٹی کہانی اے۔ میں اسی دوہاں نے نال نال مرن جیرن دے قول قرار کر لئے تے تاریاں دی
چھاں بیٹھاں رہتی وھری تے کھلیکے اغوار کیتا۔ یہی اسی نال ابی مران گے تے نال ای جیاں
تے بھے کرئی ساٹی راہ وچ آیا۔ اوس نوں مکھن چوں والی ہانگوں کوڑھ دیاں گے۔ ایہہ لیں
کرائی کریں دیاں گلائیں۔ پیسیں ٹھیک ایمناں نوں ہتھ پا دنا کھڑا اکھا ہوئی، ایدھا اندازہ تھی نہیں
لاسکدے۔ اوہہ ای ہو یا جیہڑا ہوندا آیا لے، ساٹے دوہاں نے دیاں ہے دیاں ہے اوہہ سے دا
پتھر اسجاڑا آگیا تے اسی اپنی پورا زور لائے وی ادھنپوں لپتے وچکاروں نہ کھو سکے،
ہن یاد آوندا اے، کہے کہے میں تے نجمہ بہہ نے سوچ دے ہوندے ساں پیٹی پتہ
نہیں اودہ کون کوک ہوندے نہیں جھٹرے سیچ کچھہ جو جاندے بیٹے پھر وی جو جوندے رہندا
پئے ساں۔ اک دن دی گل اے گلی دے منڈے کڑیاں اک نیکے بھتے کوئے نوں اٹاں

جھوٹھیاں نال توں گل نال لائی پھر سے آئ۔ احجاز یافتے سادے دو ہائے دچکار تھم ہیں گیا۔ اوہ آیا تے صرف گرمیاں دیاں چھٹیاں نئی سی پر اوہا ایتھے اک اک دن سادے نئی ہر دوں ہندہ ہو گیا۔ میں تے نجہ اک دن گڈیاں دے کالج دوں آوندے پئے سال تے اوه اگیوں مل گیا۔ پہلاں خدا رکیا۔ پھر ہبیاتے میرے ول ہتھ چک کے اشارہ کر کے ہڑا گیا۔ ایہہ اوہا سادی زندگی وچ آون دا پہلا ڈھانٹا سی۔ ایں توں مگروں اوں تے چھاں طراں سادے نال ہنارتھ کردا تے سافون گل کرنی دی اوکھی ہو گئی۔ سادے ایں پیار والی گل دا چرچا اوں نے ای نجہ ہوراں دے گھر کیتے نجہ دی ماں تے ماں میری جان فے ویری ہو گئے۔

ایں ویلے ایں گھروے رنگ دی چانسی ہیٹھاں بیٹھ کے یمنوں اور دوں دیاں گھلاؤ اک راک کر کے بیاں آوندیاں نیں۔ نجہ دا ویاہ اسے تے میں ایں ویلے اوہدے کو دوں پندرائی پہاں کرماں دے پندرے تے اوہدی بچ نال کیا بیٹھاں۔ اندوں ڈھوکی تے نجہ دیاں ہیڈیاں دے کوں دھی وچ پیچی آوندی اسے، ادھوای ہو یا سب گل دی احجاز نوں ابید کی تے اوس بھی چھوڑوڑ کے آکھیا سی "پترنا! توں وکھیں گا" سب نے ای جھٹ کو نوں نجہ ڈھوکی وچ بہ کے کھپے گی تے۔ ایہہ گل سوچ دیاں ای مینوں بکھنی چھٹ پیچے اسے پیچے ہو۔ نہ کرا دے نجہ دا ویاہ کے ہور نال ہو یا وندا تے ایں ویلے میری قضاں کوئی ہو رلائیں کے ایا ہوندا۔ تماں کپہہ ہوندا۔

ہن میرے نال احجاز چھارے کھا کھا کے گھٹکاں میرے اوتے سچ جاؤ دا اے تے چھوڑ کے آکھی جاؤ دا اے تے پترنا! جس کم نوں اسی تھج پا دیئے اوه ہو دے ای ہو وے جا، شادا شے، تے سادی بھین نوں ہندی کھیڑ دی رکھیں"

اپنا سوال گھل کے دل دی گھل پچھو،

سوال : _____
ماں : _____ وقت تے قایم چھپ دیاں تھے

ایں ذکر نال تھے مکھو۔

"چ" معرفت پور سٹ بھس ۲۳۳ - لاهور

ہندی : - دش پال
ترجمہ : - شمعیت

کھلداں

مسٹر بوریا سویر دا کم جھٹ پٹ پشاون دا جتن کرہی سی
اوس نے آیا نوں کہ دتا سی کہ بے بی نوں جھٹ پٹ تیار کر دوے۔ بے بی نے ناشتہ کریا تماں دھنوں
کھٹھن لئی آیا نال پارک بیچ دتا۔ اس اوه مسٹر بوریا دی اڈیک کرہی سی۔
مسٹر بوریا ڈھنے بھی ڈھنگ نال ہوں ہری بخند پیر چلاوں والے آدمیاں۔ سویرے تیار
ہووں وچ اوہماں نوں کافی وقت لگ جا دیا سی۔ مسٹر بوریا یعنی نوں ناشتہ کردا تے بغیر ناشتہ دے
ویلے میز تے بیٹھے بغیر باہر چلی جاوے؛ اوه من وچ دچارن گئی، پچھلی شام اوس نے مانپٹ بیلا
نوں اک نویں نیشن دا بلاؤنڈ پالی دیکھیا سی۔ سید بیان نظرالوں دو سے مل آئہ رہیاں سن۔ یلانے کپی سی۔
"سویرے نوں ویچے آ جانا، تماں دفتر جاندے ہوئے راہ وچ دکان دس دھاں گی؟ پر صاحب
لے نیک پکڑے دی پہنچا سکے سن۔

زکر نے کرے: "چ جاکدے ہوئے خبر دتی" کھنڈیاں دک ایا ہے" مسٹر بوریا نے باہر آکے
ویکھیا۔ باہکا پالٹھٹ لایاں کڑیاں سن۔ چندہ ملکن گیاں، ہو گیا۔ مسٹر بوریا نوں ہوا ملکا۔
مسٹر بوریا دا اہمazole ٹھیک ای سی۔ کڑیاں نے دند کڑھ کے میتھی کیتھی۔ سکول دا سالانہ جلسہ
لے... اپ منtri صدارت کرن گے۔ اسی انعام وی فنڈنا چاہندے آں پر کے یہڑی توں
ای... آپ دکاں دا لای سہارا اے"

ذند نال ٹبھ کڑھے مسٹر بوریا نے کپیا "چھکا، دذا صاحب نال گل کر کے آندی آں پیچھو،"
صاحب دا یہنگ دم وچ ٹائی تھے سئن بانی دی ناٹ ٹھیک ہیں سی آرہی۔ مسٹر نے مشکل
وکھی تماں دینا ای ہو دے کار قی صی چلتا۔ اپ منtri بھی صدھ ہوئن گے تھی اورہماں نال عقات
کرنا چاہندے سو" پھر پچھا "وسو، کیم دوائی؟"
صاحب ٹائی ٹھیک کرن لئی دھونن توں ایں طراں آٹھائے سئن جو ہیں گل دے پانی دے غلتے

کر رہے ہوں۔ بیشتر وچ نالی دی ناٹ نال دھیان نال دیکھ کے جائے۔ دے دے، اک تو اک دے دے۔"

سیرانی دے کارن اُبھی ہوتی آزاد وچ مزر بوریا نے پچھا۔ اک سو اک " اس دار نظر مزروں پھریدے ہوئے سڑ بوریا جائے " اوه تینوں تمام دندلوں دا پر دھان بناؤنا چاہندیاں نہیں تاں ایں توں گھٹ کیہ دویں گی " مزر بوریا نے سوچ کے کہیا۔ سلائی نے سکول دے تاں وار وار مزر ترچا توں تمام دنداؤنے نہیں۔"

مزر بوریا نے پتی دل موہنہ کر کے سمجھایا " پتندہ دیندی ہو دیگی، نالے ایچیردی دوٹکلے۔ نئی چندہ دیلے گے، نہاؤں بنا دیوں گے، ایساں وکاں دا کیہاے " مزر بوریا نے دل سخت کر کے اک سو اک دا چیک کٹ کے گڑیاں نال دے دتا۔ جسے دا وقت اک وار بوریچھے لیا تے بوردے دا بیا کہ صاحب نال اوہ وقت بسر خرد اپڑ جاں گے۔

پالکا پالٹھ شاہ دے جلے وچ مزستے مزر بوریا وی اُبھی سٹھتے بیٹھے ہوئے من۔ شروع توں ای مزر بوریا دا دل دھڑک ریسا سی، سکول نے پر بندھکاں توں میار کیا دیوں نی ادھنے جو تقریر کھی سی۔ اوہ من ای من وچ دہرا رہی سی۔

سکول دے منتري دی روپیٹ تے اپ منتري دی تقریر مگر دل دیسا گی۔ کہ ہن چاڑاں فون افعام شے جاں گے۔ مزن بوریا دے دل دی دھرمک مددوی تیز ہو گئی، ا manus نال بھری بھری میز سٹھج آتے آگئی۔ مزر بوریا دا سر جکڑاں ملا۔ بھری بھری دے سر اتے ہیل کا پیڑا اور ہیا ہو دے۔ سکول دی بیڈھ مدرس نے سٹھج آتے آکے دیا۔ ہن مزر ترچا فنڈن گے۔

مزر بوریا توں انجھ محوس ہجیا جیسی ہیل کا پڑا ہے برا آتے ڈگ پیا ہو دے۔ بیڈھ مدرس نے ہو رکھ آکھا، اوہ من نے سکی۔ کچھ ہٹاں مگر دل جد لومرا ساہ سانخاں ہویا۔ اوہ ہن سینا، کہ ہیڈھ مدرس کہہ رہی سی " خلدوے غریب بیجاں نی پاٹھ شاہداں ٹھوک کے — صفائی دا کم کرو اے اور ہنام سماج دی جو سیوا کرتی اے، اوس نئی اسی سارے مزر ترچا دے خلکد آں۔ اسی اپنا آور اوہنام نئی پر گٹ کرنا چاہندے آں...." پالکا پالٹھ شاہ دے جلے مگر دل مزر بوریا دی طبیعت بہت سست رہن گی۔

گھر وچ دیکھ رہنا پہنچاں اتکاں اخبار اتے نظر دوڑا لیندی سی۔ اوس وچ دی اوہہ اور جیاں یا پہلا اشتہاراں مل ای جاؤندی سی۔ ریڈیو دے اشتہار، پکیاں دے اشتہار، زیان ساٹیاں دے اشتہار، توں ڈھنگ دے فرنچیج دے اشتہار۔۔۔۔ ایں توں اوس نوں پتہ مگ جاؤندی کر خریدن لائق بازار وچ کیڑھاں چیزیاں نیں؟ اشتہاراں شے فٹو آں توں دکھ دو دے ڈھنگ دے وی فٹو اخبار وچ جو نہیں نیں۔ اکثر لیڈراں تے ہاراں دے نال لدے ہوئے دزیاں دے فو۔۔۔ بیہناءں دے مگ کے ہوئے ہوئے ہوئے مولیاں مولیاں یعنیکاں چڑھائیاں ہوئیاں سن۔ یاں مولیاں مولیاں گوگڑاں اتے پتھے ہوئے ہوئے ہوئے ہوئے اتے گڈی رکھی۔ ہر دو دے۔ مزر بوریا توں ابھی فٹو آں نال کوئی رچی توں سی۔ ساہنے دا مفسحہ دی اوہ ایوں پٹ دیندی سی۔ پر ہن اکثر ٹیڈھی نظر توں نال دیکھ لیندی سی کیونکہ کئی حار مزر ترچا توں فوٹ چھپ چکیا سی۔ کچھ دلشیزاں نال بھوکر تے ڈکری لئی۔ ساٹی دا پتا نک دعج کتی مزر بوریا نے اخبار دے دھنڈے فوڑوچ اپہہ وکھن دی کافی کوشن کیتی کہ مزر ترچا اچا بلاؤڑ پائی لے یاں پہنے فیشن دا، اندازہ سی کہ چھلے۔

کچھ دل بید مزر بوریا نے اخبار وچ چھپی خبر سنائی کہ مزر ترچا نے اک جلد اپنرا دو اخوان غریب مخلیاں وچ دوا بیاں ذہن لئی تیار کیتا۔

ایں وار بھیر مزر بوریا اپنا خصمنہ دیا سکی، آکھ ای بیٹھی " کتنی چالاک عورت اے۔ خورے کھوں اجھی محل کوئی لیندی اے کہ ساری دنیا درج نال ہو جاؤ اے۔" تے بھیر بوریا اتے خستہ اتاریا۔ اوہ اکھے اے نیچا دہنل طریقہ دسداۓ، مدد کرو اے۔ نہاؤں توں کوئی بڑاہ ای نہیں۔ تہاڑاں اپنے بزمی توں کوئی دیکھن نہیں ٹھد دی۔

اخداں وچ کئی دن توں ملکتیاں وی سکیا اتے اہریں رہی سی۔ سفید پوش جنتلی مسکار دو دیں ای ملکتیاں توں پہنچاں سن۔ کچھ دل سرکار اتے زعہ پارے سکن کہ ملکتیاں نئی آشرم بنا دتے جاؤں۔ اجھیاں جراں ہے چھپ رہیاں سن، جد مزر ترچا تے کچھ ہو دکاں نے چتنا شے چندے تے سرکاری مدد نال اک ملکتیں نئی پاٹھ شاہ۔ بنا دنابھتے بے سہارا دکاں توں اوہنام دی طاقت دے مطابق کم لیا جاؤندی سی تے بھر کے کھانا دتا جاؤندی سی۔ پر ہیہنام نیں ملکن دا پکا لگکے گیا ہو دے امہنام نوں اک تھاں تے بخ کے کم کرن وچ تے بناں ملکتیاں کھاۓ۔ صبر کریں ہو سکا سی۔ پہلیں ملکتیاں نوں پکڑ کے آشرم وچ پہنچا دیندی تے ملکتے بھیر

منگل کی نئی نگاہ جاؤ نہ سے۔ ایسے منگلیاں نوں بھروسہ کے اکٹھا کرنا پڑا بلیں لئی بھروسی سر درد بھی کی۔ مسز قلوب سے پرداہی نئے مدد نہ دیوں دا آکا ہماں کے ستر بلڈر یا نے سرکر کے ہوئے آکھیا۔ اسی دیسے، بہت سخت سروی پے رہی اے۔ دوڑھاتی سوتی پادو تے سر پنجاہ و کان توں وی اکٹھا کر لٹو۔ ساڑے گودام وچ بہت سارے پانے کبل پئے ہوئے خراب ہو رہے نیں۔ سستے دوا دیاں گا۔ تھی منگلوار زن منگلیاں نوں کبل فنڈنا سٹریٹ کر دیو یہ منٹھے تے تیرٹیاں چڑھا کے بوریا گھنڈا گیا۔ ایسی ترکیب دس دن اے کہ مسز نہ پڑا وا چلدا پھردا دوا خاتہ تے غریباں دے ملے وچ عینکی پنا کونا سمجھ ہوا ہو جاویا۔

مسز بوریا دا من کھڑپ پیا۔ سکرا سبٹ نال پیلی کئے۔ بھال قوں دند باہر کھڑکے اوہاں نے آکھیا۔ سچ پچ، ایسہ گل تاں اخبار وچ ضرور پچے گی۔

پرچار وچ کئی کسر نہ رہ جاوے، ایسی بوریا صاحب نے دو لوک اخبار دے پرپڑاں توں وی چائے تے بلا کے مسز بوریا دی صغریب جمایک کیٹی“ دے کبل دان دی پوری پوری خبر دے دتی۔

ایسیں دا کبل دی پیٹھا ہو پا۔ مسز بوریا دے کبل دان شے اعلان، تایمین تے وقت دی خبر دی کئی وار اخبار دی چھپ کئی۔ مسز بوریا نے اک پورا گل دا وی پر بندر ہی کیتا کہ کبل دان شے پیٹے بہت سارے منگلے کوٹھی دے ساہنے کھڑے ہو دن تے مسز بوریا کبل ونڈ رہی ہووے۔ تل فوڑ دی لے بیا جاوے تاں برا اخبار دی چھپ کے۔

سچ گم ٹھیک ڈھنگ نال ہو رہیا سی پر کبل دان دی تایمین قوں تین دن پہلاں جھگڑ کھڑا ہو گیا۔ سیٹھ توریا والائے مسز بوریا دے کبل دان فنڈ وچ پنج سو روپے دتے من، اوه چاہنڈے سئ کبل دان دو ہنپاں دی جولی وچ ہووے۔ سیٹھ توریا والا دا اصرار من یہاں مسز بوریا لئی اوکھا سی۔ اخبار دی چھپ چکاسی کہ کبل دان مسز بوریا دے منگلستے ہو دے گا۔ مزدی صندی وچ مسز بوریا نے اپنے پتی توں کہ کے توریا والا دے دان دی رقم پر تا دیوں دی وحکی دتی۔ توریا والا توں ایسہ طریقہ پیٹھا نہ گیا۔ اوہناں نے کیا۔ پیٹھا دیکھیا جاوے۔

منگل اخبار نہیں پڑھدے۔ ایسی لئی بلو بیا صاحب نے سمجھداری تے منگلیاں نال انصافت شے سنبال نال کبل دان دا ڈھنڈو را پڑا دتا ہی کیہ ٹلاتے دیتے اوہناں دی کوٹھی نے ایا ہجات تے منگلیاں نوں کبل ونڈے چاون گے،

منگلوار دے دن بہت سویرے دی بوریا دی کوٹھی دے ساہنے مڑک تے منگلیاں دی بھیڑ
اکھی ہو دن میگی، کوٹھی دا دروازہ بند کیتے دربان چرسی نال گھوڑا۔ یے بی دی آئے دیسا، تو
توں دو دھنگے اکھنیں۔

کچھ دیر مگر دن نوکر نے دیسا، ڈھانی تین موتوں گھٹ نہیں ہو دن گلے۔
مسز بوریا دی آپ اک وار جا کے ویکھ آئی۔ اوس دا خیال ہی کہ ہزار توں اُتے آدمی ہو دے گا۔
بھیڑ دا حصہ بارہی ہی۔

کبل دا ڈھیر درانڈے وچ لگا دنامی۔ اٹھ دبھے کبل ونڈن دی نیت ہی۔ وقت تاں ہو
چکاسی۔ مسز بوریا نوں دار دار دو ماں چھوڑا دنامی۔ من وچ پنڈے جنیات پاروں ہوئہ توں گل نہیں
سی ٹھکری۔ سچ رہی ہی کی قوڑا ہو رہ بھر جاوے تاں چکا ہو دے گا۔ اخبار دا فوڑ گرا فر وی سہنے تاں
نہیں ہی آیا۔ کاپلی دی کیہ اے؟

مسز ک اُتے بہت زور دا شومنی دتا۔

مسز بوریا نے آیا توں آکھیا۔ فی! دیکھ تاں ہی، کیہ اے؟ کے دک آگئے نہیں؟
آیا پتی، دو تے ہیرانی نال اکھاں پھٹدیاں پکتے۔ گھٹتے اٹھی رکھ کے بولی ٹلتے، بی بی جی
اوہ تاں کس بھوک نہیں گھٹ۔ بہت سارے دیس آجھی اے توریا تے بہہ کے سچھے منگلیاں نوں پکڑ
کے آشرم وچ لے جا رہی اے۔
مسز بوریا شے پیراں ہیٹھوں نہیں ٹھکل گئی۔ کچھ دل نہ سکی۔

صاحب پڑے پا کے۔ کیہ اے۔۔۔ کیہ اے؟“ یچھے ہتھے باہر آئے۔
مسز بوریا کبل دے ڈھیرتے ٹھکوئی دھپتے نال اکھاں پوچھ رہی ہی۔ منگلیاں لئی پہنڈے
انہوں پوچھ کے کبھی کو اون وچ اوس نے آکھیا۔

و دیکھو تاں کتنا پانی سماں آگیا اے، دک غریباں نوں کبل دی نہیں ہیں
دیندے۔

(بشكربه “چتنا“ دہلی)

ادارہ پنجابی ادب بھون سٹریٹ وچ بڑے ان نال افاضہ نہیں پیش کر رہا۔

اعلان اے۔ جیسہ مسچ چونوں کاہیں دے نال نال کھایاں دیاں تصویریاں دی ہر ان گیتاں۔

مستقل حسنیاں نوں ایسہ پرچھ سالانہ پنڈہ وچ اکی پیٹھا صفحہ ۵۰۱ کمل دو پیٹھے

اجیت سینی ایم اے

ساگ والی

سیالے دی رُت نال ساگ دا میں بالل اوے طراں اے جوں جوانی نال انھڑ پئے دا۔

سچ پچھو تاں جہاں وے منڈے یاں درج سیال دی رُت تے ای جان پیش دی اے۔ کمی دی روٹی،
ساگ نال مکھن دا پیرا نئے رس دا چھنان — ایہہ خوارک جہاں فوں ایوں ملکی اے بھیں
بھج فوں وند۔

صروہنہ دیاں گندلاں دا ساگ کھاون نال چنا سوا دا ندا اے اوس توں دوھ آند گندلاں
نوں کھیت درج کھڑاں ویکھ کے ملدا اے۔ ایوں جا پیدا اے جوں ڈاپھاں ویاں قطاراں کھڑاں
ہوں بیاں پھاڑی مٹیاراں سراں آتے گھر شے رکھی کھڑ دیوں پاتی لین بیٹنگ پکنڈ دی اتوں
دی شکھ رہیاں ہوں۔

ایہہاں ساگ دیاں گندلاں نال پنڈاں درج کی رو افس پر داں بڑھ رئے تیں۔ پیلی
وچل ساگ تزوڑی مٹیار فوں دیکھ کے جہاں دا منڈا آواز ماردا اے،
سہ تھد سوچ کے گندل فوں پا میں کیھڑی ایں توں ساگ توڑ دی۔
تاں اگوں دی اوے ٹھر مئے نال جراہ ملدا اے۔

کامہنون مار داں چندرا بیا واجاں کیھڑے تیرے امب توڑ لے۔
کل کھوں دی کھنے نکل گئی۔ کہن دا بجاو ایہہ سی کہ ساگ پنڈاں والیاں لئی اک بیتی نعمت اے۔
ایہہ شہری لوک بھلا ایں ری کیہ قدر جہاں سکدے نیں ساول تاں ایہہ ساگ دھر شے ای نہیں
کیوں بھر بالن دھیرے خرچ ہو جاؤدا اے تے ملک شہر نال فوں کھپل دھیرے کری۔
پیش دی اے، تے بھے ایہہ ساگ برہنہ دی لین تاں پیھر ایں فوں کھک دی روٹی نال کھابے
اپنی بد ذوقی داشوت دیتے نہیں۔ کاروں پچھو تاں گندے نیں کہ ملکی دی روٹی پکھدی نہیں۔
لال، تاں میں جدول دا شہر آیا آس، فیش تاں دھیرے دیکھی دے نیں پر اوہ

تندقی نثارے نہیں مل دے۔ کھیتائیں درج کھڑاں سروہنہ دیاں گندلاں تے اوہناں نوں

توڑ رہیاں نڈھیاں فوں ویکھن فوں جی ترس گیا اے۔ کمی ریہڑی والے کوں گندلاں دیکھ کے
اک دم خیالاں دے گھوڑے اپنے روہی ومالے کھیت دوچ جا پسجدے نیں جستھے میں لکھی دی پر
نال گندلاں توڑا دما ہوندا سا۔

پہلاں پہلاں تاں میں ساگ دے دناں آجھی چھپیے کے پنڈ چلا جاؤدا ہوندا ساں
تے جدوں میں اپنے کھیتائیں دل جاؤدا ہوندا ساں تاں بھیوں ویکھ کے دیپروی ساگ توڑن دا
بہاتر پا کے اپنے گھروں ساٹے روہی والے کھیت درج پچ جایا کر دی سی۔

اسی پھلوں کاد دے کھیت اوہ بھہ کے کتنا کتنا پر گلاں کردے رہنڈے تے پھیر
چھپی چھپی گندلاں توڑ کے ہو رچکے کویلے دی کر پوی کر لیندے۔

پرمن دیپو دیاہی جا چکی اے۔ سینیا اے اوں دے اک دو بال دی ہو گئے نیں تے
میرا دی ایہاںی حال اے، ایسے لئی ہن حسن درج نا اوہ شو خیاں رہیاں تے نہ عشق درج
اوہ گر سیاں۔

میںوں پنڈ گیاں نوں دی کافی مدتان پر گیاں نیں۔ پنڈوں سینیہ آندے نیں پر
ہن جاؤں فوں جی اسی نہیں کردا۔ دیپو بیاں پنڈ شناشتا جا پیدا اے،

ہن شہر درج بکھاں رجھیوں ہو گئے نیں، سارا دن دوڑ دوڑا لی رہنڈی اے، تے
سرخیں نوں دی ویل نہیں ملدا۔ ہن پنڈ تے دیپو دیاں یاداں پس رگیاں نیں، اوہ کھیتائیں درج
لتے بیچھے پھر دے بے نکری فے دن ہوا ہو گئے نیں، جیوں جیوں عمر دھدی چاؤ دھدی لے
من دنیادے رجھیوں دی درج دھیرے پسدا جاؤدا اے، تے میں سوچدا آں کہ جے کئے
اتوار دا دن نہ ہندا تاں انسان دی کئے راہ درج اسی نتے بیچھے پھر دے دی پھوک ننک
جاوہندی۔ اتوار نوں کچھ نہ کچھ ساہ آجاد دا اے تے آدمی تازہ دم ہو کے پھیر نہفت دے کم لئی
تیار ہر جاؤدا اے۔

تے اتوار دا ای دن سی، دفتر چھپی سی، جیں ویہڑے درج کوئی ڈھاہ کے دھپ بیک
رہیاں کہ باہر دوں اواز آئی۔ ”بی بی جی! ساگ لینا ہے؟“
”کیہ بھا اے؟“ میری پتی نے پچھیا۔

”چار آنے سیس“
”ویکھاں، ایتھے تین آنے سیس رکلا پھر دا اے۔ ایہہ چار آنے سیس کہن دی اے۔“

”بی بی جی! چھیر چھیر دا مل اے۔ یہ طیاں لویاں گنلاں ہے۔“

”تن آنسے سر دینا ایں تان شے جا، نہیں تان جا۔“

”چنگا بی بی جی تباڈی مریتی“ ایہ کہہ کے ساگ والی بوہے باہر ول ای مرطن گئی۔

میرا ساگ توں بہتا جی کردا سی۔ میں اپنی گھر والی توں کہیا ”کیہ آتے پچھے جھکڑا دے

او۔ ساگ لے لمو۔“

”تی سدا ای بیوں کر دے رہندے او۔“

”آن الیں بن جاندا اے“ میری پتھی نے میری ول گھری اکھ تان دیکھ دے ہوئے کہیا۔

ساٹیاں گلائیں کے ساگ والی، جیہڑی گھر طبی ہو گئی سی، مسٹر آنی تے پیر دین بی بی!

اسی ولی تان ڈھڈ لئی نٹھے پر درے آن تان بے سافول ول دو پیسے بیج جادو۔“

آجاؤ مانی اند، ساگ والی ٹڈتی ذیں کہیا۔ جیہڑی باہر لے گوہے توں باہر ای طبی سی

میں مجھدا ساں کہ ڈھنی کلی ای اے، پہ بدوں اوہ اندھلے آنی تان، دس دے پچھے اک ٹیار

سمی۔ جس شے سرگتے ساگ دا ڈوکا سمی تے جیہڑی پہلاں کندھ شے اوہ ہے ہون کر کے میری نظرے

نہیں سی پئی۔

اوں ٹیوار ول دیکھ دے اکا میرے مرہنہ اپنے آپ ”سپر“ نکل گیا۔ ڈھنی بیربے

مونہہ ول تکن لگ پئی تے میں شرمدہ جیسا ہو گیا۔

ڈھنی نے، جس دے مہنگے درج تکڑی تے دٹے سن، ٹیوار دے سرتوں ساگ دا۔

ڈکڑا ہا کے بھنجے رکھا دتا۔ میری۔ پتھی پڑ پڑ کر دی ساگ تلاوون لگ پئی۔

میں ساگ والی کڑی ول ای تکنی جا رہیا سا۔ اوں دا چھڑہ ہھڑہ بالکل دیپور گا

ای سی۔ اوہی نین نقش، تکھا نک، موٹیاں موٹیاں ہرن در گیاں اکھاں تے سرو در گا قدر۔

میں گرسی توں آٹھ کے اوہیے کمل چلا گیا تے گنلاں دا رُگ بھر کے کہیا ”مانی!“

گنلاں تان سوہنیاں تیں، گویاں گویاں، لویاں لویاں۔ میں وکیہ کڑی ول رہیا سا تے

کل ڈھنی تان کر رہیا سا۔

”آہو، بالو جی، تازیاں گنلاں نہیں، بہنے ای کیت وچوں توڑ کے آندیاں نہیں۔ شہر

وچ جیہڑا توں آنسے سیر ساگ طہا اے اوہ تان کے ولی کم دا نہیں۔“ کڑی تے میری ول دیکھ دے

جوئے کیتے تانے مسکرا پئی۔ ڈھنی ساگ تان وچ رجمی جھلی سی۔

”سچ مجھ ای گنلاں ٹیباں سوہنیاں نہیں تے ایہناں نال پتہ دی گھٹ لے، اگے دن دی جددوں آیا کرو، ساگ دے جایا کو۔“ میں کہا۔

”چنگا جی“ ڈھنی ایہ کہہ کے کڑی توں تو کرا چکاون گی تے کڑی نے دو رُگ ساگ دے اپنے ٹوکرے چھوں چک لے ساٹے لئے ساگ وچ پادتے تے کہیا ”لوئیا ہے جی اتنی ناراضی رہنا۔“

ایہ کہہ کے اوہ میری ول دیکھ کے مسکرا پئی تے ڈھنی قیں تو کرا چک کے ٹرپئی۔

ڈھنی اگے سی تبے اوہ پچھے،

میری پتھی ساگ دے کے اندر چل گئی پر میں اوختے ای گھردا اوس جاہری کڑی ول تکدا رہیا۔ اوس نے بُو ہا لنگھ کے اک وار چھر پچھاں مُڑ کے وکھیا۔ میں مسکرا پیانتے اوہ دی اوس ولی مسکان دی این بیت اوستے طاں کی جوین دی یو دی۔ اوہ ولی ایوں ای کھیت وچوں ساگ ولی پنڈے کے جادوں گی پچھے مڑ کے میری ول دیکھ کے مسکراوندی ہو گئی سی۔

تے پھر ایسی ساگ والی کڑی نے ڈھنی توں نال دے کے ہر افار نوں گھوٹا شروع کر دناتے ہر دار اوہ مسکراوندی ہوئی ایستے طاں ای ساگ دے دو دو رُگ وادھو دے جایا کردی۔

اک افار نوں کڑی کلی ای ساگ دے کے آئی۔ میری پتھی دے پچھی اوتے اوں کہیا۔

اچ ماں بیار سی، ایسی بیتی میں کلی ای ہمگئی آئی۔ تان بے باہر جو نوں اچ ساگ توں پنیاں نہ رہنما پوئے۔ ایہ کہہ کے اوہ میری ول دیکھ کے مسکرا پئی۔ میری پتھی دادھیاں تکل

ہے ساگ ول سی تے اوں نے بہتاءن گھویا، پہ ایہناں شیداں نے جوین میرے گل دوں ووں وچ کرنٹ پھیر دتا ہو ہے میراں کھڑا اٹھا، میراں اکھاں چک پیاں، یہ سوچن لگ پیا

کہ میں توں ایں کڑی دیا شکل دی پوچال ہدی کہے ایں نال کچھ دچھی ہو گئی سی، پہ ایوں جا پیدا اے ایسی توں میرے نال کچھ نکاہ ہو گیا۔ سچ اے دلاں نوں دلاں نال راہ ہرندی کے

نہیں تان ایہدا ساگ تان پر دی کئی تھاں دک جاوندا ہو گے گا۔

میرے کوں چھٹے ہوئے پیسے نہیں، تھاڈے کوں نہیں تان دیو۔“ میری پتھی دے

ایہناں شیداں نے میری سوچن دی لڑکی توڑ دی۔

”تی سی ساگ دے جاؤ، میں پیسے دے دیندا آئی،“ ایہ کہہ کے میں ساگ والی ول

اک روپیے دا فوٹ دو ہایا کڑی کہن گئی۔ ”بالو جی! میرے کوں جھلان ہے نہیں۔“

م بیں تینوں کو دل نکالا آئی۔ توں ہر دار وادھو ساگ میے جاندی ایں، ایں دار
سچے اوس سارے دادھو ساگ میے پیسے تر گئے نیں۔
ایہ سُن کے اوہ راچہرہ اُزگید، اوس نے مری ہری آغاز درج کیا۔ باوجی اُسی پیاس والے
ہر چیزوں پیاس نال اسی قدرے او۔ کے دی۔۔۔۔۔
”کیر گلے، تھاڑے کول دی بھان نہیں؟“ میری پتی نے، جیھڑی باہر آگئی سی،
میرے سچھ وچ نوٹ ویکھ کے کہیا۔

”بھان تالہے پر رعپہ تان ایویں اسی جیب وچ سچھ پاون نال باہر آگیا سی۔“ بیں
گل ذل مالرے سچے اپنی بختی ذل کیستے جیب وچوں بھان کڑھ کے اوس ذل دے دتا۔ پر
میں شرم نال تریپڑی ہو رہیا سا۔ کڑھی نے جویں میری نوبھہ اُتے چیڑھ مار دتی ہو دے
میرے سچھ اوس خل بخن دی وی ہفت نہیں سی اسی۔ تکنی وڈی گل کہ کچھ لے، ایہ ساگ والی
سادھارن تے آن پڑھ کڑھی۔ میں نیویں پائی سوچ رہیا سا تے پتہ نہیں ساگ والی کڑھی کس
دیبلی پیسے لے کے ٹوکھی سی۔ ایں دن توں بعد اودھ کڑھی مُرٹکھ کے ساگ نین نہیں آئی، بھاویں اوس فی
ڈادھر دیلے آندھی رہنہ دی لے۔ ”کہانی“ امرتسرث کشکریہ نال)

— طھلانی دے کھدے ماہر —

ڈیزل ائل اجنبی یوں ویل

فلش دھر قشم دا سامان

بناؤں والے تے دیکھن والے:-

غلام محی الدین بیدر سر زندگی کشاپ رام گلی لا الہ الا یو

عشق پیسے دی ویل

باوا جلوت

ہلکی بنا ج ویل دے پتائی دا لمنڈہ
پلے دے پتے نیں سین عج ساوی پر جی دے بُجھ
یاں جھر دے نیں ساویاں منیاں دے کوکلے
کنار تے نجھ رہی لے تادے بھار کیہ؟
پُشپاں جھری تادی مکر ہے اک، جس طرا۔
تجھوے پیچی میری رج موراں دے پہ دیا شاخ۔
پتیاں دا بُنپ، عکس ہے ساوے سا دے بُجھدا۔
پتے دے پہلوان عج جگانے گئے میں ریپ
کرناں دے پتپ دل تے اجا لے اس طرا۔
نیلم دی ہس رہی جوین پیوں سری تما شر
کمی سُر بُنپل تے تھرت دے مرن گیت،
وایو دی بُنپی ذل، پر آیا اسے کچھ جیساں
کوئی تادے ہر رہے پتیاں توں پار۔
اُنگھڑرہی اسے سبز بھوکھت دی کیہ نہار
اکھاں دا ہے جیاس بھاراں دے کُنڈ پھول
نکلے کے میری آس نہا کے بڑی بھری۔
لگدا اسے انج ویل دے جھون توں کو جوین
میری خوشی دی دوڑکے، پتیاں پچھل گئی۔
آوے خیال سچھ دا ایہہ روپ دیکھ کے،
مہتی دا کو جو خاک عج ایتھے بلا دیا۔

توں کیہا ایں، کھتے و سدا ایں، کہی آن کے مبنوں دس
ایہہ یاداں دی چھل پیری پے گئی میرے وس
جو کرنا امی آپے گرلے، بہادیں مشکان کس
جے توں مٹی دانیک ایں، میرے سنگھوئے وچ میں
جے توں کالا ناگ ایں، پی لے میرے دل دار
توں جو کچھ ایں سامنے آجائے سامنے بیٹھ کے ہس

توں کیہاں

بھاویں رہ پور، بھاویں پالے جوگی والا پھیرا
بھاویں کھیہ اڑاکے طرحا، بھاویں لائے ڈیرا
بھاویں دل فول چان کر دے، بھاویں ہدہ پھیرا
کھی تے ایہہ سمجھا جا، کبھہ رشتہ اسے تیرا میرا
میں ترہیا پا۔ میرے اُتے بدل و انگوں وس

کندابن کے چھپنا ایں دل وچ سو سو دار
ایہہ سفنا اے بیان توں ایں، ایہہ جنت میری بیان ہار
ایہہ سورج اے بیان پیندی اے پیشے دی شکار
ایوبیں نہ ہن دُور دل دوروں بھجیاں ماراں مار
بچھ میں تیرے ول جاؤں، کچھ توں میرے ولش

شہزاد احمد

یاں پھیر میری مٹی اُتے ڈگ پس و انگ پھاڑ
تھیری و انگوں آکے جن دے دل دے بند کراڑ
جے توں اکھاں والا ایں، مینوں سامنے ہو کے تاڑ
یاں میری قسمت دا ورقہ نیڑے بہہ کے پھاڑ
جے توں کوچھ دی نہیں کرنا تے کاہنؤں باتی چس
آپ ای ہن فیصلہ کر لے، سافوں دس نہ دس

جھلک

تاناں چوگردے چپ دی چادر
چھاپل بیٹھی رات
سرکاں اُتے چل چل ہفت جان
پر پیڑاں ناں آن
چار چوہ فیرے جھاتیاں ماراں
جھلکی ناں کوئی نخاں

سُفیاں دے دیسیں جا وستی
اوہ سرگھی جھی نار
واکولوں گھنڈ کڈھ کے مک گھے
اوہ گیتاں جھے بول
(آن نہ میرے کوں)

کھلا میں، تے کلماں را ہوان
کلی رات دی ڈین
نیندر دے جھوے اُتے
پیڑاں دے جھا کے پین
جھاتکیاں اُتے کہ تک جاگے
آنچھیں پیار دی نو
دل دے پھل بچ کہ تک نو سے
بھیمان دی خوشبو!

الورادیب

شاد امرتسری ایم اے

گیت

میں باگھاں دی مورنی میں پسیلاں پاؤال
 میرا جوین لوئے چلاۓ
 جویں دریا ٹھان مالے
 ہر پاسے اک شورنی میں پسیلاں پاؤال
 میں باگھاں دی مورنی میں پسیلاں پاؤال
 آپے چاں آپے متان
 کیہہ ہویا اسے کہیں دتاں
 من وچ وَتَّے چوڈنی میں پسیلاں پاؤال
 میں باگھاں دی مورنی میں پسیلاں پاؤال
 آئی رست نوں مستانی
 ہوش چھلاؤے اُڈ پُڈ جانی
 ہو گئی ہور دی ہورنی میں پسیلاں پاؤال
 میں باگھاں دی مورنی میں پسیلاں پاؤال
 سدھراں بھری جوانی میری
 توں توں شے وچ وَتَّے نہیں
 من ہویا مونہہ نورنی میں پسیلاں پاؤال
 میں باگھاں دی مورنی میں پسیلاں پاؤال

اک نظم

ایہہ ستاگھر!

ایہہ صدیاں توں چھلاؤ ہوئا۔

تے میں چھلاؤ، کلم چھلاؤ!

مغیرے کرے توں کوئی زنانی اُبھی اُبھی وا جاں مارے۔

چڑیاں دا چنسا اک نرم چب ہووے، تے او طباوے

صدیاں توں چھلاؤ دروازہ کھڑکے!

تیز ہوادے بنکے دا کوئی بھیس ڈاکے اندر آوے۔

چھلے پتال فول اک پھوکار مارا او اوے۔

آدم بر آدم بُر کردا نئے دیہڑے فے پیچ نچے، لگھر پا دے!

پھر کے خوشبووے پچھے بھیرے اندر توں ناگہہ جاوے۔

آدم بو!

آدم بو، تے اک آپتے ہے دا بدل کر دے۔

پھر جھکھیاں چیکاں دیجی بچھی،

تے میرا سینہ!

اختصر سلیمانی

کیت

گورا گورا نکھ میرا موراں درگی ٹو روے
 ویکھیں کتے دے نہ دویں دل چنان ہو روے
 چاتیرے نال اسی دنگاں میں چڑھایاں
 ویکھیں کتے پانہ جاویں میتاں جسیدایاں
 کندھہ بیت والی ونگر دویں توں نکھو روے
 گورا گورا نکھ میرا موراں درگی ٹو روے
 سانجھ سانجھ رکھیں فے توں میراں نشیناں
 آویں گھاتے پچھر لواں گی دلاں دیا جانیاں
 ویکھیں کتے جگ اتے پانہ نہ دویں شور روے
 گورا گورا نکھ میرا موراں درگی ٹو روے
 یاتاں میں سلیمانی دبایں تینوں سنافی آں
 جگ پیا اوہدیاں ہن پاندا اے کہب نیاں
 کے دی جوانی اتے گدا نہیں زور روے
 گورا گورا نکھ میرا موراں درگی ٹو روے

شریعت کنجھی

غزل

تیرے پنڈ توں دودوی شہرے مج بیٹھا ہو بیا میں تینوں اسی یاد کرناں
 کھڑدے یاد دے سجرے پھل سنگھ کے دل نوں شادتے کدی شاد کرناں
 اوسے مہر پائی تیرے دل اندر جس نے تیرے توں سائل نکھیر یا اے
 کمے بڑا اسی رب داشکر کرناں چھتھا پے کے کدی فریاد کرناں
 جدوں وا سویر دی پیلیاں چول پھل پھل نوں چم کے لفگھدی اے
 بستے بستے تے میں بے وس ہو کے پیا اپنا آپ بر باد کرناں
 میرا دن کا ہر امیری رات کا ہدی نوں دی تیرے تے راتاں دی تیریاں نہیں
 دنے رات توں ودھ کے یاد کرناں دن توں ودھ کے رات نوں یاد کرناں
 سخے گیڑ کھادا خوزے ایں عھگن ساٹے یکھ دی کھان شریعت گیڑا
 چن کے شوق دے کھلڑے تیلیاں نوں مرڑ کے شاخ امید آباد کرناں

حکیم نصیر

غزل

آپ نہیں افنا، تے نہ آنڈا، اپنی باد وی اون نہ دیوو
روز سو بیجے، میرے بنیرے، کافوان نوں وی لوں نہ دیوو

کہ حربے کوئی پیپھا ہو کے، تے نہ کوئی کوئل کوئے
پیپڑاں بھرے وچھوڑے والے گون کے نول گون نہ دیوو

کچھے شیخ یاں بُت خشنا وج تھے یاں دل دے ویانے وج
کہ حربے بلدی لاث دوائے کوئی پنگاں بھوون نہ دیوو

میرے دھیانتے آجائندے نہیں لم سلکے وال قسافے
کالے کالے بدلال تایں اسمانیں لہرمن نہ دیوو

ہستاتے مسکونا تھا ڈا، میرے درندے نہیں وکھیں
پھلاں نول وی کھڑنوں ڈکو بالکیاں وی مسکون نہ دیوو

ستے بھاگ نمانے میرے، سرفے وج وی کاہنوں بagan
میرے سکدے نینداں تایں یاں یاں پل وی سون نہ دیوو

چنکلاں وج نہ مرگ ترشن، پہاڑاں توں نہ جھرنے چھٹن
اپنے دھیلتے ناَصر تایں غزالاں گیت پنون نہ دیوو

غلام ریغوب انور ام لے ایں ایں بی

غزل

چپ چاپ، نماشی سیہڑاں دی۔ کندھے پیر جھنماں شے اگیاں نیں
ایہہن تارے میں جاناں۔ اوہو۔ جہینو لاں دیاں جھٹگیاں نیں
اوہ پنچی۔ آس اڈیکیاں دے۔ سسے گھنی توڑی دم تروڑ گھنے
جھنماں لکھیاں نزہری رات دیاں تارہ تارہ۔ کرچیکیاں نیں
اڈے۔ مسجد مندر دیاں شیخ۔ مسجد منزل دی سکلاں چھڑاں
ایدے تیرے مست ملٹیگیاں نوں ایسے پیداں پوڑاں پیکیاں نیں
دل، روکاں ٹوکاں داڑاں نوں، یعن توڑے کے سیخ نہ پہنتا
کچھو پھڑک نوں دلوانے دی، کچھ زنجیراں دی جبکیاں نیں
جیہدی ڈاگ ڈلکھدی میٹھے تے۔ لمح اوہو ای ماکھ مکھ دا
ایہہ بھو باڑاں واہنگ لورہیاں۔ ایہو اس انماں دی گھنیاں نیں
جیمول چیوں گھپٹنہیں رے پین پئے۔ میں تمیوں چیوں ایسوں سجنماں
چھیاں نجراں نے جیشان ای اینہاں راتاں توں اگیاں نیں
کے سوہنے ملک دی سومنی نے۔ اقر نوں سینہڑا گھلیاٹے
جھتوں غزال پڑھ کے نگھم آيو۔ اچ تیرکھ گھیاں بھیاں نیں

عاصی رضوی

غزل

ہار کے دے گل دا ین دے مانگ کی دے طکے ہوندے
سادا وی مل پاندا کوئی ایس وی بکھرے دے کے ہوندے

ڈنگ پڑنگیاں راہوں شے وچ ایسا رہبیر ملدا کوئی
بے جا چاہ بیش جاندے اک یار مانا سکھے ہوندے

جیوں تیریاں راہوں شے نل سادیاں الکھاں انجل گردھنے
سجنائ قوں دی اپنی تھانیں آون دے دن منھے ہوندے

پیار دے کھیں کھوپے لا کے مر مرد گھی تیری وچ پھر شے
اپنی قدر بے جانی ہوندی رب جانے اچ کتھے ہوندے

رنگ پنگ ون پرو کے ہار حیاتی والا بنیا،
کیہ گل سی بھے چار دیہارے تیرے نال ہی لکھے ہوندے

اوشنہ او امرچ تیسرہ بارن دمی کیوں فوبت آوندی
پیار دے بیشیں بیوے بھے توں پھلوں چکر کے ڈٹھے ہوندے

ماجد صدیقی**«ہنر روپ»**ہنرخوموتی

★

ہنرخوموتی کہ کہ پنڈے پنچی اُتھے
پنچی اُتھے پچانی پنچی عمرانی والی
سادا دیاں تندال پکھے دملکے جو پچانے

کنڈے رل دے قدم قدم بچلن انکا دکا
جیکن دی ایبھہ بچل اہمہنا زار پڑے دھاؤں
کنڈا یاں دا منہر بندا پھر وی سڑیاں سکا

ہنر تر سے اپنے جوین نول پل پل جوڑے
نور دیاں تر ٹیاں تاراں پر کھڑے کاراں؟
بھرڈا یاں سارا یہ رفتہ دا سمجھ کھین جوڑے

اگل بچلاں دے بیسے بفتے تکلیاں تکلیاں
مرتاں کنڈا یاں جوین ریں بھریاں تراں دا
جھانان پنڈیاں حسن بہاراں بھکلیاں بھکلیاں

پر ایبھہ ہنرخوموتی عمران دی چتھتے تے
عمران دی چتھتی دی گلر دھاندے دیکھے
ملکوں اکھیں اکھیں پے ہوندے ہن کنڈیتے

میں ایاں دیاں دے پل سکھو دی بگیں جھلن
پر کئی تو لال کنڈا یاں دے کے نال بچلاں دے
ہنرخوموتی سدا سہلے لیکن نہن ؟

ظہرۃ الی

لُظَّ

کیس دی نظم (TO FANNY BRANNE) ترجمہ

ایہ جیوندا جاگدا ہتھ سوئنیے !
بھے کل نوں قبران دے ٹھنڈے سیتھ سمجھیاں اندر لیا گیا
تیر سے ہسدے دناں ول دی پچھرا پاسی -
تیر میاں نگھیاں رانماں نوں دی ٹھار دئے گا ;
پھر توں کہتاں تیرا ہوتیرے اسی دل نوں سکھنا کر کے
میر میاں ملکیاں ناڑاں دیوچ رقی لال حیاتی بن کے چپلاں مارے
تے اس جیدے تینوں سکھ داساہ ملے -
ویکھ ایتوں آج میں تیرے ول و دھونا آں -

چیکو سلاوا کیمدا

لوك گیفت

بُو نہ کھڑ کائیں وے۔
کندھ چھپیری پڑ کاں گیندھی،
اچ و ساہ ن کھایں وے

میندر دے پئے پب دھریزدے
پہلاں جاؤ کے کس دی میخی ،
اک تاں میخی بابل والی
اک تاں میخی ویریزہ دی
میندر میٹھے میخو میخی -
گلی ہووے جدیری بیخی ۔

بولا نہ کھڑکا میں وے
کندھ چھپیہی پڑکاں بیندی
اچ و ساہ نہ کھابیں وے.

سحری بھاجی

ویلا: — عشا توں مگر دوس۔

کردار: —

سرجا — ۴۰/۶۰ در ہے دا۔

ورا — سربے دا چھٹا پیرا

راجو — سربے دی وہی۔

وریام — سربے دا پتّر

دلہ — سربے دے شرکیاں دچوں اک بھروسہ

نختو — پنڈ دلہ دار

سرجا — اوہ کھلو تاں سپی جل سُن ہریا کیہ ہے
دلہ — نہیں وہی۔ سلام علیکم
نختو — مندے کیس نالکا جد کند امہ،
ڈبھے دلیلے بڑی سٹ پئی سو وہی
وکھاوے۔دلہ — پر چاچا اچ تاں تینوں ویجیں آگئی اور
لے بیگڑا ہو۔ اپہہ نہ آکیں کافے کے
مرٹ بوڑھے ای نہیں۔سلطان وجن دی آداز، تے سربے دے
ڈگن دی آواز)نختو — کیہڑا ایں اد! کیہڑا ایں!
دلہ — آپے ای آں یار نختو۔ چاچی بُو کھول
رجو، کون لے۔ نے نتھیا توں ایں کیہنوں
چکی بیوانا ایں۔ ہے میر کی یہ تاں

سرجا۔ ہے میر بار بار۔ لبے دریام تھیں آیا۔
راجو۔ نہیں اجھے تاں نہیں آیا۔ بس آوند ای
ہوتا ایں۔ یہیں نختو نوں اوہ ہے ول
ای گھیا لے۔

سرجا۔ رجیتے! اوہ آمدے تاں میرا ک
سینہا ضرور دیوبیں اوہ ہنوں۔ ہے
میر بار بار (پیڑ وھا)

راجو۔ جو جو بگہ ہو گیا ہے۔ آہ تو
ڈھر دھیو، دریام وی آجاذب اے،
سرجا۔ رجیتے ہن توں جھی بن کے لکھائیں،
دریام اک بھٹ دا پتّر اے۔ انہوں
اپنے پیلاتے ہوئے ڈھنڈتاں میری
یک دادھان کروائیں۔ تھیں تاں شریک
تھاڈا نیڈ بیچ ٹرنا بھرنا بند کر دین گے۔

راجو۔ ایہہ سی کبیریں دیاں گلائ پئے کردے
او۔ خیری صلدا۔

سرجا۔ راجو کی کوئی دلگھے دریا وی سک
جاندے نہیں۔ تے راتاں توں چکن مالا
چن وی اک دن دب جاند اے۔
بندہ اک ونچلی دے دانگ اے۔
اوہ ہے دریچ چوک چل دی پھر دی راجو
تاں اوه سوہنے تے من مرہنے گیتے کاں
توں ستادنا رہندا اے۔ نہیں تاں
انتے دی ڈیگوڑی اے جیہڑی اک
گھٹ دیچ پیٹی ہو وے۔

دریام دا پیو اے۔
نختو، چاچی چھتیں نالی منجی وچھانتے نتے
ڈھنڈ دریچ گھٹ پا کے بیا۔ چاچے نوں
کوئی سرفت نہیں۔

(وفضہ)
راجو۔ پتّر نجبا! کیہنے داریا اے، دریام

پیو نوں؟
نختو۔ چاچی! پنڈ دریچ اکر ای لے جینے
ات پائی ہوئی اے،

راجو۔ اللہ اینہوں سانجھے۔ سارٹے خدے
کیوں کھٹے پے گیا ہریا اے۔

نختو، چاچی سے میں چاچے نوڑے نوں آکھ
آواں تے تاہے مٹانے ریٹ پرچہ
لکھا آواں۔

راجو۔ وے بچے جاندا جاندا چھدار تے
دریام زُن دی دسی جائیں۔ قول جنیدا
سریوں۔ وڈھی غر ہو وے۔

سرجا۔ (پیڑ وھا اپنے آپ نال) دیلے
ویلے دیاں گلائ نہیں۔ اچ نہیں تے کدی
وی نہیں سن۔ ایں دستے در گے تاں

میر بیاں بنتیاں سدھیاں کر دے ہونے
سن۔

راجو۔ میں اکھیا اہ لٹو۔ گرم گرم ڈھنڈ پیو۔
تھاول ایہہ لٹ پیتا کھتوں ٹکر گیا
سی۔ نہ روزی ہو سو کھعن کماون دی۔

نورا۔ (اند آندالے) کیہ گل لے سرجیا۔

سلکٹا ہو۔ ایڈی کیہ طری آخر گئی اے۔

دو تاں ٹکے ملے نیں۔

سرجنا۔ (پڑی نال کہا ندیاں ہوئیاں) کوئی لے، راجو۔ بھا نورا۔

سرجنا۔ اودہ میریا اشد!

نورا۔ (چھٹ دیکے) ایوں پھیرا پیا پینا ایں۔ ٹکے بچا دیں نیں۔

سرجنا۔ رات کتی کوٹ لگھی اے؟

نورا۔ کھیاں ڈھل گیاں نیں تے پن دی رسکو چڑھا آیا اے،

سرجنا۔ دن ہوندیاں نیک تاں میں خورے۔

میرے پتھروں ستدیا جے۔

نورا۔ تکڑا ہو۔ ایوں روح پیا چھڈدا ایں۔

پتہ نہیں، حدوں اسان کھاد دی طریفون

ماریا سی۔ تاں ہے سی کوئی رتی بھردی

امید پی اودہ بچ جاوے گا۔ اپنے

وتوں مار کے نہیں سان مٹا ائے،

تے ہن ہے اودہ لگا پھروا اے۔ تاں

ایہہ اشد میاں دی مہربانی لے اسان

تاں گھٹ نہیں سی کیتی۔

سرجنا۔ قدمیاں لیہہ نہیں۔ واری ساٹی سی،

نورا۔ راک ملائیں ساہ بھر کے، سچ آمہدا ایں

بھرا۔ واری تے ساٹی سی پا ایدے

دیج تیرا پانیا گاہ اے۔ تینوں کتی ماری

گمراگں لمحدا سی۔ اتیر ٹبے دلے میئے
تے جدوں تھاں تھاں لوگ آئے سن۔
اساں ادہنیوں کوڈی میے پڑھ و پڑھ
لھوڑے توں لاه بیا۔ تے لوکاں دے
ویہندیاں ویہندیاں دگر کے کھٹے
سن۔ ایدے توں بیدار سے پنڈوں
کن ہوئے سن۔ پھر میں تے تیرا چاچا
توڑا پورے چالی دستے شرکیاں دیاں
مکان آتے منج گندے لے لے ساں۔ آں
لوکاں ذلک شرکیاں مجھ کیہ کے دن دی
جاچ دس دلی سی۔ رب دی سوں رجال
وسادا تے پنڈوں س تھوں ڈریاں سنہ
نوں پچھے گئے ہمن۔ اسی پھر طے پا سے
جانھے ساں بھہ جا بھہ جا کھا دیندے
ساں سہن ایہہ سمجھی جا جی آ پیڑھی بھری
توں لاہوئی ایں۔ دیکھ شرکیاں نوں گند
نہ دیویں۔ تے اپنے پیو دادے دے
تاں فوں یک نلا دیں۔ چنان چہ
توں ایہہ جا جی نہ لاہوئیں گا۔ یعنی
قبر و بیج دی آرام نہیں اؤنم۔
بلے اشد۔ اشد۔ ایدہ۔

سجری جھا جی۔

دریام۔ پیو۔ پیو۔

نورا۔ ات للہ درانا الیہ الرحمۃ

(دریام تیرے آڈھا اے)
سرجنا۔ راہوہ پتھر پٹیاں اسے اوندا اے) دیکھے
نیں۔ دریام پیٹھے مٹھے اتے نیں تاں۔
اک رات، نہیں کسی تے دریا سمجھوں
خالی ساں۔ پیڑھری میں پیٹھے شریک
نوں گند پیں وکھاں۔ پیڑھا ساٹی سنجھاں
توں پہلاں دی گل اے۔ جو کالو کیاں
پانی دی واری تیز تیرے خادے
توں وڈھ چھڈا سی۔ ساٹی مان نے
بڑی چھستان نال سا توں پایا۔ آپنے
کٹھے سا توں تھی واہ مگن جو۔
اساں ویکھا پی ساٹی مان اوہے
پہ بھکے روندی ہوندی سی۔ سچے
اساں پچھاں تے اوں الم غلام کوچھتا۔
ساٹی پھری چار ٹپتے زمین سی اودہ
وی شریک سانجھ کئے سن۔ آئی جدیں
اساں سوت سنجھاں تے مان نے سا توں
ساری گل منا۔ پھر کیہ سی سیچوں پہلاں
اساں اپنی زمین شرکیاں کوں کھو لیا۔
پھر اس دو داں بھرا داں پیل آئے کھو
تے بھکے جانی رات مجھ قسم کھا دیاں
پتیے اسی اپنے پیو دا بدلا نیتیتے
تے ساٹھے آتے رونی جرام اے۔
جیمنے ساٹھے پیو نوں ماریا سی اودہ
لبے دی پیٹھی پک رکھ کے ساٹھے

سمجھا یا سی۔ پتی راتاں ہنھیر بیاں نیں۔ اول
تاں توں شاموں پچھے باہر امی نہ نکلیا کر
جسے باہر نکلیں تے سوٹا ہتھ کر بیا کر۔
ماڑیاں تے بھیر بیاں تقدیریاں پنڈیاں نال
ہوندیاں نیں۔ شریک تاں بڑل ہرل
کر دے پھر دے نیں۔

سرجنا۔ پر میں ایہہ سجری بھا بھی کیوں ہو گی۔

نورا۔ تکڑا ہجہ۔ چار دن بڑی بیاں دھاراں

ے۔ دب کے گھیر کھا، سچے دیکھے پھری
توں پہلاں پہلاں اسی ایہہ بھا بھی وکی لادہ
چھڈاں گے۔

ر بہر گھوڑی دے سے پیراں دی آواز آندی اے)

نورا۔ اودہ آگیا ہے دریام؟

سرجنا۔ دریام توں آگیا دیں۔ بڑی کوکل کتیں اوپر تر

دریام۔ پیو میں آگیا دا۔ پر کیہ ہو یا اے۔

تینوں کس ماریا اے۔ میں تاں ڈکرے

کر دیاں گا۔ جیا جا فرما کتھے گیا سی۔

سرجنا۔ پتھر کا ہلا ت پو۔ تیرے نال بیس دو چار

گھلان کریاں نیں۔ چکلا بھریا اسے توں میرے

بیو ندیاں آگیا ایں۔

ویام۔ پیو توں گھا بیرا۔ اند دی جھر لانی نال

اپنے تیری بڑی نوڑ اے۔

سرجنا۔ ہن میتوں جھوٹیاں تیکاں نہ دے پتھر

میرے وعدے پنچ گئیں۔ اداں ہو

ہتھا گے کر۔

بولیں وال

اکھ میرے سوہنے دی جسکے لالی میریاں اکھاں دیچ رڈے۔
اکھاں دیچ یار دسد ائمہ میرے گھریڑیاں اکھاں دیچ پاؤان
کالا سبزہ اکھاں دا دارو لوکی میتوں کہن سمجھری۔
تینوں دُنیا نظر نہ لادے اکھاں دیچ ملکا خان گودیے
واںکھ لاث دے بیٹے اکھ تیری چھڑڑی چنگ مرڑے۔
اکھ دیچ پاۓ آپنا تینوں ول دی اکھ ستاداں۔
اکھ پٹوارن دی جربیں ال دے آہنے آٹا۔

میتوں ماہی دے جلیکے پیندے دنے مات اکھ نگے،
سرہ قہر دی گولی بیان اکھیاں فوں۔
دیور دیاں گولی اکھیاں سافروں پیشیاں گواہاں توں اکھ ماری۔
تیری چال نے پیشیاں پٹواری اکھیاں نے چک مودہ بیا۔
اکھ دار کے چردیہ وچ وڑگی ایڑا کیر ضروری کم سی۔

دندر تیاں دے دانے ہندی دے کر پین گے
چلیاں دندال دی ماری دا نن ثت کر دی،
چھٹے دند ہستروں نہ رہندے دنیا چرم کے

سادا رون مکلا جادے کھڑڑ دی کپاہ دیکھ کے۔

کسی چند ریتے ہاک نہ ماری چوڑے دالی باہنہ کڑھ کے،
میتوں اچ دی رات نہ چھیریں چوڑے دالے ہتھہ چوڑ دی

کاغذ دا رنگ آیگا، چشمی اک نہ دزد دی آئی۔

بند میرے نیچ دی آیوں تیرا ماملہ ابھے نہ تریا
چھائی تیرے یندہ نہ بنے منڈے مر جھنے کایاں کروے
میریاں بریک چوڑیاں منڈاں ہین دا کر ک نہیں کروا،
ستھ پیا دی جنگی کھڑکے کھجو داچے کا بھر
غمر نال چھڑ دیتے تیرے جھکے لین ہمارے
توں کبھی گھول توبت پلاۓ تگی تیرے مگر پھر ان

مُنْدَدِ کُرْدَسَا ! تو میت غکار کھنا، چھڑیاں دی کب کوہن ذوں

میرے یاد ذوں مندا نہ بولیں میری چھاویں گت پڑے
لی تیری گت کڑبیے چھالاں مار دی کرتے پھر دی
ساںوں سپنی دے پین بھاکھے راتیں تیری گت لملکے،
کالا ناگ چڑیہ وچ شوکے کھڑی دی گت درگا

جھنی کھل دی مرود نہیں جھیل دی، ٹور کواری دی،
میتوں لے دے سلپر کھلے بھے توں میری چال وکھنی،
میرے پیر جھنی نہ پیندی متران نے یاد کری

منڈے بھل گئے سکوت جانا کوئی شے کتاباں دا یتھ۔

چھائی تیرے گھو ورگا، بیس بیریاں چوں بیریاں دا
کایاں ذوں بھر کرو، گورا زنگ ڈیاں وچ آیا۔
چنی رنگ شے للاریا میری، وے اسی شے بھل دلگ

سے دیکھ فی جولانی میری، ستے موڑ پت اپنے نوں
چک پچک لاواں پک نوں تیرے سبزے پیر داریتا،
چوڑھ میں اپنا کھان، تند تیریاں دکھان دا باداں۔
مہنگیاں نہ من میتمیاں، کدھی گدھے نہ بھاگ پہلئے

بایو میونوں مجھ سے میں جیٹھ دی نشی نہیں مینی
کک پھنکے پتن تے کھڑیاں، بھیتھاں نوں لور متران دی
ہر دے نے پھل منگیا اسال بانع حماے کیتا۔

ہس کے زنگھ ویریا، میری سس سبھاں دی ماڑی
اوہبے گھر کیہ دمنا، چینے مڈل پاس نہیں کیتا۔
ہو جیا کیہ ہے میں وک گھی، میں مجھ کے مقدمہ جستیا
روکی پہن شے ولاجی قٹے، پھوکاں پھوکاری نوں۔

کوئں لستگھ نہ مردھے دے کے، فی گریتے شریکاں شیئے
اپسے محل شاہاں دے ڈوے جھٹ رستا جاگ پیا۔

سامنون نام جیانز جاوے ایہہے پیڑھ ملا اپنی

یاری دیج نہ دیکل بنائیے رکے دس دتو سکا
ماپے تینوں گھٹ روں سے بہتے روں سے دلاں دے جانی
میرا یار سی سرفا دا یوتا ویہڑے دیج لارکھدی
کھٹھی اپنے کھنم دی کھایتے، یار دا نہ گھر پیٹھے۔

کتے طب نہری انخانا عشقے دی نہر و گدھی۔
تیری میری اک جندھی، تینوں تاپ چڑھے میں ہنگھاں۔
اک داری کھدے ٹھٹ گئی، کیوں جان دکھان دیج پائی۔
سانوں میتاں چ پین ٹھیکھے، تیری وسے سندھری پگ وے
پچھے موئی جیتناں نے بن کیتے، رب نے ملائیاں جوڑیاں

ڈنگی ہوئی عاشق دی، رن سب دا بھاٹ کیتا۔
گل لگ کے یار دے روئی، پاپیاں نے جھرک دتی
چن بھاوبیں نفت پڑھدا، سافوں تیرے باجھ ہنھیرا

گیہ کچھیے تیری یاری۔ ہنا ہنا ہو کے ٹھٹ گئی

رناں داے جگ چتے، کتھے مکھیا فرنگیا دس وے؟
ماہی میرا لام فول گیا، ناۓ دھار کھھاں ناے روواں،

وکھیں ریا بین نہ سیں، سادھی اک مہساں دی جوڑی
ڈھوں سپا ہپیا وے، تینوں اکھیاں اتے بھحاواں
چھٹی لے کے آجا سو ہنیا، راتاں کا بیاں کلی نوں ڈر آوے۔

نی میرا ہور سوال نہ کوئی تے اک میرے دکھ ڈھے۔
چھوٹا دیور پڑا ٹھٹ پینیاں تے ہردی دے دندگن دا
چھٹی ہتھی تے شرابن ہوئی سب رنگی چھیٹ ویکھ کے
لکھنڈ کھنڈے فی بانکھیے نارے پانیاں نوں اگ لگ جاؤ
پاپیاں نے لادلی رکھی اگوں سس بگھیاڑی ٹکری۔
میرا یار چوکھیا دیوا راویوں پار میں ڈا۔

کتاب پڑھوں

دوكنیاں آونیاں صفت و دل نیں

کتاب دام۔ سادے پتھر

مصنف۔ پروفسر مون سٹنگ

پبلش۔ کتاب نگر۔ لارہور

مول ایخنش۔ پبلز پلشنگ ہاؤس

المیانہ مارکیٹ، چڑک انارکلی، لارہور

قیمت: ۲ روپے ۶ آنے

پنجابی شے پر سدھ کوئی پروڈیسٹریشن

دیان نظام دا جموعہ ساوے پتھر، کوئی فیلم

پیس۔ ایہ سمجھ توں پہلاں ۱۹۷۳ء دوچڑھی کھلے

دیان نظام دا جموعہ ساوے پتھر، کوئی فیلم

ایہ سمجھ توں پہلاں ۱۹۷۳ء دوچڑھی کھلے

دیج جذبیاں تے دلیاں دا اک ڈھونگا ساگر جھلان
مارہیا اے۔ تے شاعر دی اچی تحقیقت ساون
اویں کی شاعری تے ایں ساگر و چوں ہراں مارہی
لشکری نظر آندی اے۔

شاعر دل مجی انسانیت تے جیرن لئی ڈاہدا
ڈھونگا پیارے۔ اویں دل سکھے تے اوہناں
جنان مجی ای سچی زندگی نظر آندی اے بھرپڑے
اوه اپنے بیرون دل سکھی بناون لئی کردا اے۔
ہے ہے جیرن ادا بدی۔ تے ہونا رنگ بر نگا

سونرے بھگتاں کولوں۔ اک جیوندا ظاہم چنگا

تل نرتوں ایں دیقا اندر نہت فوبیں ہون

وایاں تسبیاں دا پیرا پیرا اس اے۔ اوہ

ایں وحدی چھڈی دینا اتنے پل پل رنگ و ٹاؤنے

بیرون فوں انسانیت می اُنمیتی کی خود ری جیانا کردا اے

اوہ سے نزدیک بدل دے تھے موجب نید نہاتے

اک راہ اتنے ای طریقے جانارت پوکے ہے سے

یہ شاعر ہنگنگیلا، یہ بیل پل رنگ و ٹاؤن

چے و مداراں تائی جیں ہے مہراں تے مر جاؤں

علامہ اقبال نے کیا ہے سے

سلوں محال ہے قدرت کے کارخانے میں

ثبات ایک تغیر کو ہے زمانے میں

مون سٹنگ و تی تغیر رالتھ پتھر دا تالی اے

پر اوہ ایہہ التھ پتھر اک خاص مقصد لئی چاہندا

لے تے اوہ مقصد اے جیرن دل سکھی بناون لے

لکاں دا دکھ دندا اونا اور ہدی تھم جیون ایہد برت لے

شرافت کنجا ہی۔ کیلے پور پنجابی ادب "شرافت کرن دی تاں وکاں پڑھی تیکتی اسے تھیڑے
تل و وہاں دی کس دل خوشی ہو دے گی۔ ایتھے کاں دا پڑھی دی پڑھیا -
عبد العزیز فطرت (جیجا) ہوراں دی غزل بڑی پسند آئی۔ باقی صدیقی ہوراں دا گیت دی پڑھا دلا
سی۔ ایسے طراں کرے علاقائی بجیاں وچ ہورناں پاسیں دیاں چیزاں دی چھاپوتے پڑھا چکا ہرگزے۔
کسے ویلے زبان دی جھولی بھر جاؤ گی اپنے باریاں باراں دل دی دیسان کع۔ غلام عقرب اور ہوراں
کوں پنجابی دیاں چیزاں منگو اؤ۔ سو بھا سٹنگ آڑٹ۔ شام دا پہلا تارا۔ یعنی ماں۔ بڑیاں چنگاں
چیزاں نیں تے ایسے طراں احمد راہی ہوراں دے شعر دے ڈھوندیجھ تے بڑے پیارے۔ ایہو حال
کشیدہ سیم سکیں دے گیت داسی۔ میںوں ایہہ ویکھ کے خوشی ہوئی اسے پئی آزاد نظم دل دی کوئی
ہبیا اسے۔ بچھل داری قیوم نظر ہوراں تے ایلکی ظفر اقبال تے غطیم بھٹی ہوراں دیاں نظام بڑیاں
کامیاب کو ششماں نیں۔ پھر صوفی صاحب دا ترجمہ۔ اور بڑی تال گل ای کیہے

ماجد صدیقی۔ ڈھنڈ پال چلہم جنہوں دے پر پھے اندھاں نے بھرڑا زنگ بھیر پاسی،

تیکم نظر، میر نیازی۔ شہزاد احمد۔ سیم کا شتر، حکیم ناصر تے صوفی تبسم ہوراں دے نام سن
تے ہلاں تیکن مجھاں تے رخ رہے نیں۔ پر ایں داری احمد راہی، باقی صدیقی، ظفر اقبال تے
صوفی تبسم ہوراں توں بیان ہورناں ذہن دی جھولی وچ محفوظ نہیں پکھے ہبندے ایں دل میری
مراد ایہہ نہیں پئی ایں اندھوں کیم دی چیزاں نہیں۔ پر کچی گل کھوان کہ فخری نظم کوئی نظر نہیں
آندی ری۔ بجیا "ہوراں دا چن" پڑھا چکیلا اے پر ایہہ کتے "امر ورز" دے ابرتے ویا اپنی
ہماروں کا چکیا اے، طالب جاندھری۔ غطیم بھٹی تے رشیدہ سیم سیم کیم ہوراں دی تھاڈے نال
انصاف نہیں کیتا۔ ایشاں وکاں توں تے پنجابی دل بڑیاں ٹیکلے نیں۔ باقی صدیقی ہوراں توں
تاں ایہہ جیساں گیتاں دھا کرے ائمہ نہیں

پروفیسر محمد اسلم ایم لے کوئی۔ سیم خال گلی ہوراں اپنے مصنفوں "بلجھی واراں" مجھ

بہت ساریاں پیزراں اکو تھاں جس کردیاں نیں۔ پس اودہ بلوچان دی تایپخ۔ معاشرتستے نہذیر تے وک ایستان اُتے وکھروکھ لکھن تے زیادہ میڈیوی ہو دستے دشپ دی اوہناں بھیاں لے "بوج بار ہوی صدی عیسوی شے نیڑے تیرٹے اپریان توں بوسپتان آئے"۔ سوال ایہہ پیہا ہرندرا اے کہ ایس توں پہلا ایتھے کیہڑے وک من؟ پھر کیہہ اودہ بھرچی پیس من؟ ایں علاقے دانان بیچتاں کو پیاہ ونیرو پھر بلوچستان دیاں پہاڑیاں دا جمیرا نقش پیش کیتا، اودہ بکھڑے چرپاے ایچکل دیاں پہاڑیاں دا اے میتھے شے پہاڑ مٹھوں اجیہہ نیں من۔ بارھیں صدی دے نیڑے ایتھے گھیرے جنگل ہرندے سن۔ ایں جھومی دی پرستی ایہہ رہن اے پھی باہر ہوں والیاں قوان نے سمجھ توں پہلاں ایتھے ای فلکانا بیکاتے اپنیاں ضرورتیاں لئی جنبدھلاں چوں مکڑی وڈھ کے چوکدے تے دردے رہے۔ نتھے ایہہ ہو پا کراچ کوئی درخت بکھن درج نہیں آؤدا۔

نوواز ہرداں نے شام دے پہلے تارے دے چکن توں مگروں بوج چھہ ہرندے اے۔ اوہدے دکھرے دکھرے نقشے پیش کیتے نیں۔ ایہناں رنگارنگ خاکیاں درج انسانوں دی وکھروکھ طبیعتاں نے زندگی و پچھاتیاں ماریاں نہیں تے گھری سوچ نے ڈھونگی منکر تال پیش کیتا اے، پر ایہنسوں کہانی نہیں آکھیا جا سکدا۔ کھافن دا ڈھن، درمیان تے پھر انجم ہرندرا اے، ایں ارتقادے پھر کہانی بنیں بن سکدی۔ ایں صفت توں کچھ ہرزنال دینا پچے گا۔

نظمان تے خرلان دا حصہ دی ڈاہڈا چنگا اے کیہدی پہنچی تعریف کرائ۔ اندر حیت تلسی ہرداں دے گرت درج بجاویں محبت دے جذبے دار چاڑ گھٹ لے پر نقشے کیڈے سوہنے پکھنیں۔ پھر سیمیں ہرداں دا گیت کیدے اے دل دیاں پکاراں جا پدیاں نیں۔ اک تان ایہہ گیت دی روایت اے کہ ایہدے درج مجھویہ ولوں خطاب ہرندے اے۔ بے لکھن والی خندوی جشن طبیعت وچوں ہردو سے تاں ایہدار بگ ہور دی حقیقی ہو جاندا اے۔ اخیر تاں ساریاں پولان درج جذبے دا رس گھویا ہویا اے

شاو امرسری ایم اے پشاور پنجابی ادب و یکمکے طبیعتاں ول ہو گیاں نیں۔ شکر لے پنجابی "نچ دیا" تے ہن پنجابی ادب "تن پر پچے ویکھ کے جی کردا اے چھاہاں ماراں۔

رشیدہ سلیم سیمیں ایم اے بیٹی راولنڈی فرودی دے پر پچے درج میرا گیت چھپیا اے

ایہدے سے آخر کی بند دیاں دو سطراں غلط چھپ گیاں نیں۔ اصل ایہہ نیں۔ پھر کے نظر کے نظران دکھرے ہو کے۔ کول دیا کے بُو پے ڈھر کے پیار میرا راز دیا۔

چوک ہر دی احسان انور - لاہور فرودی دا پرچہ دی سوہناتے من مرہنا اے ایں پچے نوں کامیاب نباون دے یکھک مبارکباد دے سخت نیں۔ فلمی صفحہ تاں تقریباً ہر سے دچھے ہرندے اے کیوں نہیں رسلے پرچ ایہہ جدت دی کھتی جا دے نتے ایں دی تھاں کوئی نوکلی گل ہو دے۔ شلاہ ہر پر پچے درج کسی نہ کسی یکھک دی فروٹیاں کسی نہ کسی دی زندگی بارے مضمون کہا نیاں دا پاسا دھا دیوتاں پڑا چھکا ہو دے گا۔

ایم دی ایم - واہ چھاؤنی شکر لے بھی سادھی نہیں اُتے دی چر دی نظر ہیون بھی اے پنجابی دی سیما دا سارا بھار اج تیک سکھاں اُتے

ایسی۔ مسلمانوں تے ہندوؤں نے ایس اپنی مادری زبان توں کلہت ای کھتی۔ پڑھے لکھے لوک غیر زبانوں فول ہمان درج ای وڈیاٹی سمجھ دے سن، غلام تے پاری دی سن ولے دوکاں نوں اپنی زینا بخسہ ای جا پنی سی۔ اج ایہہ حال اے کہ سادھے دوکاں نوں اپنی زبان دی نہیں آندھی تے کوئی "چڑھ گھٹھ" دوگی زبان یوں دے نہیں۔....

شفقت ملک - مصری شاہ - لاہور ایہہ میں من دی آں تسمی دوہاں پرچیاں درج پچھے

بھلے پڑھے لکھے لکھاریاں دیاں پیزراں چھاپیاں نیں پر کوئی وکھ را دی کلھنی سی اوہ نظمان، خرلان، گیت، کہا نیاں تے گل کیہ بھی سکوں بالاں تے فلمان دے صفحے اکے غائب نہیں۔ بے آکھو تاں میں گڑیاں دے ڈھوک گیت گھلاں۔

ایم اے فریشی - مشخون پورہ تے بے یتمت اصول دے مطابق آٹھ تھے ہر جادے تاں پھیر او دوں دی دردھ مزہ آجادے

میمارک باد

ہماری سجن شیخ عید الرؤوف پھیر من نٹ بولٹ میزو خیکر ز کو اپر ٹپر سوس نئی لاہور دا دیاہ ۱۳ ار ۱۹۷۴
نہ ہو یا۔ اسی اوہناں نوں ایں خوشی دے موچتے میمارک باد دیندے آئ۔ (رادار)

ادبیں یزدانی میں اسے بھی تی
سیدری بزم ہدایت حکیمت

اوی سرگرمیاں

ذوالہ مہدی علی خاص مرحوم جیڑھے آئندہ، نادی تے پنجابی دے برطے پچھے شاعر۔ اوہناں بھی
سماقی وچ اک ابدی بزم فائم کئی سی مایہدا ناں یزہر ہدایت حکیمت لے۔ اوہناں دے چونھے
جھی ایہہ بزم اوہناں دی کوٹھی تے ہر جیہنے دی ہیلی تائیخ فوں مشاعرہ کراوندی کی تے ایہہ بجاہ من اونھاں
شے صاحبزادے ذوالہ زادہ طفر علی ہدایت ہوراں چک یا۔ اے وانگ پہلی فروہی نوں بزم ہدایت
مشاعرہ رات شے اٹھ دے وچے ذوالہ دی کوٹھی ہو یا تے با راں دبے تائیں رہیا۔ پنجابی دے
مشاعرے دی صدراں پنجابی شے مشہور شاعر پیرفضل گجراتی ہوراں کیتی۔ طرح صدرع ایہہ سی جیڑھا
غلام یعقوب ہوراں جائزی دے مشاعرے وچ تجویز کیتا۔

"تیریاں فضل سلمہ پیریاں نیں پیدا کریں خشنہ اں وچ بھار پیدا" ۴۲۸
ایں مشاعرے وچ پیرفضل گجراتی ہوراں توں علاوہ ماشر غلام حسین دردی، اُستاد حشمت سعید
محمد ابراہیم عادل، حکیم محمد فوزان شیخ صابر، منتی عبد اللطیف لطیف ذیع و نصیر خصہ دیا تھے دت جوئے
شعراء نوں پڑا سلاہ ہیا گیا۔

ایہہ چشمی سی منے آن کے اوہ، اکھ جھکنے وچ نہ پرت جادے
کرفی پئی اوہرے انتظار اندر، رگس وانگ سپتم انتظار پیدا
منی عشق دی شہر گجرات اندر پی دلائ وچ کرے خار پیدا
ساقی زندان نوں مست ای جانیے منی وچ بوندرے بارہ خار پیدا
پارے وانگ بودل بیقرار ترطفے کیتا ایسے جیاں جیسا ران مینوں
خورے کپھڑی لالے رُختے پوتیاں دے بوجے خوشی شے آن آثار پیدا
ساری گردیاں مینوں مختاں دا کوئی تحریجے میانتے ایہہ لمیا
میسے بانع مراد دے بدیاں تے تھوڑے پھل پہنچے ہئے خار پیدا

پیفضل گجراتی

آستانہت نہیں

اُستاد احمد مدن بکرۃ

حکیم محمد ابراہیم عادل

حکیم محمد فوزان شیخ صابر

پاکستان میں ہائی کلاس مولڈنگ کے ماه وشا و فنڈری (رجہڑی) لاریں سر کے سلطان (لاری)

ٹیلیگرام، نور سنتر لاہور
ٹیلیفون ۴۲۸

اپنی مصنوعات کم وقت اور کم لاگت میں تیار کرنے کے لئے

کوہ نور خ سردار

پر جھوڑ سر کیجئے۔ جس کے جدید مادل معہ پیش گیر بکس و موڑزے پر تسمی کی
نسلک، ڈر لگ و تھریڈ لگ اور گرائیڈ لگ کی جا سکتی ہے۔

تیار کر کے

نور انجینئرنگ ورکس ۹۲ ریلوے روڈ لاہور

پنج دریاں دی صرتی دی مسٹھنی زبان ورچ

حکیم ناصر	حسن عرفانی
دیاں	دیاں
چزویاں نظماں غزالاں	چزویاں نظماں غزالاں
سحر اسرار	گندل سمجھے مھمل

مُل : پنج روپے مُل : اک روپیہ
مُل : دو روپے مُل : دو روپے
تھوڑا جیسا کتاب

صلحت دا پتھ، پنجابی ادبی بورڈ سلا فردوس پاپر کے لامور

هر قسم دی فٹنگ لئی

ایمن مارکبٹ برانڈر تھر روڈ الہو

بی اے رانگلش) — ایف اے رانگلش)

میٹرک اور نشی خاصل

لائہو کا حج آف انگلش ۶ ناجھہ روڈ

میں داخل ہوں

ٹاف مختنتی، مخلص، تحریر کار، کامیابی یقینی

نشتیں، اوقات

بی اے رانگلش)

بی اے رانگلش) ۱۱ سے ۱۲ بجے دوپر صرف طلباء

۱۲ سے ۱۳ بجے دوپر صرف طلباء

۱۳ سے ۱۴ بجے دل طلباء (برائے تمام مصائب)

ایف اے ۱۴، ۱۵ بجے سے ۱۵ بجے (رانگلش) مخلوط

میٹرک ۱۵، ۱۶ بجے سے ۱۶ بجے سکھ طلباء

۱۶، ۱۷ بجے سے ۱۷ بجے شام طلباء

نشی خاصل ۱۷، ۱۸ بجے سے ۱۸ بجے بھج (طلباء)

۱۸، ۱۹ بجے سے ۱۹ بجے شام (طلباء)

روکیوں کے تردد کا مختل انتظام ہے، منیافتہ اتنا یوں کی خدمات حاصل ہیں
کاغذ کے ہر سال کے تاریخ و نیسے سے زیادہ ہوتے ہیں۔

پنج لامور کا حج آف انگلش ۶ ناجھہ روڈ

بامقاں کسترا آفس لامق